

Чернігівська обласна літературно-мистецька газета

Виходить з 11 листопада 2020 року

Чернігівщина. Україна. Світ

Обласна бібліотека названа іменем Русових

Десятки років вона носила ім'я Володимира Короленка, класика російської літератури. Котрий, втім, був українцем по батькові, поляком по матері, народився і помер в Україні (відповідно на Волині і у Полтаві, де жив останні роки). Але через російську агресію в на-

шій країні йде процес дерусифікації, вилучення з публічного простору імен, пов'язаних з російською історією і культурою.

Обговорення пропозицій нової назви йшло серед громадськості кілька місяців. Найбільш рейтинговими стали два варіанти назви.

з села с. Олешня на Ріпкинщині, видатна діячка українства, педагог, одна з активних діячів Української Народної Республіки, згодом української еміграції, де і померла у Празі. Її чоловік Олександр Русов (1847 – 1915) – відомий земський статистик, громадський діяч. Життя і праця подружжя, в тому числі активна громадська діяльність, були тісно пов'язані з Чернігівщиною. Русови були в числі засновників Чернігівської публічної бібліотеки, яка нині і є обласною. Кілька років тому при вході до неї відкрито пам'ятну дошку на честь Русових.

4 червня сесія Чернігівської обласної ради ухвалила рішення перейменувати обласну бібліотеку ім. Короленка, присвоївши їй ім'я Софії та Олександра Русових. Після виконання потрібних юридичних процедур по перейменуванню, кілька тижнів тому заклад офіційно почав діяти під новою назвою.

Це класик української літератури, просвітник Леонід Глібов, котрий багато років жив і творив у Чернігові, тут помер і похований. Інший варіант – подружжя Русових. Софія Русова (1856 – 1940) родом

Календар серпня

Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека видає щорічний календар «Знаменні і пам'ятні дати Чернігівської області на 2023 рік». Укладачі: Л. Студьонова, І. Каганова. Відп. за вип.: І. Аліференко. Друкуємо серпневу частину календаря.

5 – в м. Митава (нині Єлгава, Латвія) народився Бернгард Фридрихович Бурзі (1863 – 1909), історіограф, філолог-класик, епіграфіст, педагог, доцент, екстраординарний та ординарний професор. З серпня 1899 р. викладав грецьку словесність у Ніжинському історико-філологічному інституті. В інститутських «Известиях» опублікував дослідження історико-філологічного характеру.

16 – народився Віталій Терентійович Корж (1938), політик, громадський діяч, народний депутат України 4 – 6 скликань, кандидат економічних наук. Народився в с. Дроздівка Куликівського р-ну, автор книги біографічно-краєзнавчих оповідок «Єківоки» (Чернігів, 2019).

20 – народився Петро Васильович Одарченко (1903 – 2006), літературознавець, критик, педагог, член НСП України. З 1923 до 1933 року його доля була пов'язана з Ніжинським інститутом народної освіти: студент, аспірант, викладач, в. о. доцента. У 1933–1937 рр. – арешт і заслання. З 1944 р. – емігрант. Проживав і помер у Вашингтоні (США).

24 – в с. Хрипівка Городнянського р-ну (нині Чернігівського) народився Левко Григорович Лук'яненко (1928 – 2018), Герой України, дисидент, багаторічний в'язень радянських таборів, депутат Верховної Ради України кількох скликань. Деякий час проживав у Чернігові.

Новий номер журналу «Літературний Чернігів»

102-ге число щоквартального літературно-мистецького журналу Літературної спілки «Чернігів» і помандрувало до передплатників.

У розділі «Поезія» журнал друкує громадянську і філософську лірику нашого земляка, лауреата Шевченківської премії Леоніда Горлача із книги «Осіні гнізда».

Віктор Татарин пропонує уривок з повісті «Філіжанка мрії», Тетяна Яковенко, Альона Мороз – оповідання, Марія Шевченко, Станіслав Новицький, Ганна Верес-Демиденко, Ніна Горбань – добірки віршів.

Головний редактор «Літературного Чернігова» Михась Ткач друкує оповідання «Заповіт емігранта», в якому поміщається 100 років боротьби за Україну і закінчується сьогоднішніми днями та словами «життя не зупинити».

Часопис подає гумористичне оповідання Владислава Савенка про «тяжку» подорож українського пенсіонера до Варшави.

Рубрику перекладів відкривають поезії члена Кирило-Мефодіївського братства Олександра Навроцького. Поет, перекладач Станіслав Шевченко допоміг українському читачу побачити рідною мовою написане цим поетом у XIX столітті польською.

Друкується відгук Миколи Шумського на ще не видану книгу пісень Анатолія Шкуліпи «Я у казці живу».

У рубриці «Незабутні земляки» – матеріали допитів репресованої чернігівської поетеси Ладі Могилянської з її кримінальної справи, розпочатої у січні 1929 року, а також спогад про поетесу поета Марка Вороного, якого репресували 1935 року. Дослідження Владислава Савенка називається: «Ладя Могилянська: двічі репресована українська поетеса».

Розділ рецензій містить такі публікації. Анатолія Шкуліпи – про Володимира Кузьменка, збірку «Навпроти: вірші і поеми». Про книгу Григорія Самойленка «Пантелеймон Куліш і Ганна Барвінок: доля, Україна, любов» пише Олександр Забарний. Книгу Аліни Шевченко «Небесна сповідь» представляє Михась Ткач. Наталія Нікітіна розповідає про книгу Олени Мамчич «Загортаю слова у вічність...»

Творча зустріч у бібліотеці Сновська

3 серпня засновник і редактор нашої газети, а також газети «Світ-інфо» Петро Антоненко зустрівся в міській бібліотеці з місцевими журналістами, літераторами, читачами і співробітниками бібліотеки. Розповів про свої газети. Також провів представлення своєї нової книги «Вечірне танго», виконав під гітару власні бардівські пісні.

Гість висловив вдячність аудиторії за увагу до преси, літератури. Подякував за організацію зустрічі колективу бібліотеки на чолі з її директоркою Юлією Слелцовою.

Книга «Вечірне танго» – в «Інтермеццо»

Нова книга прози і поезії редактора нашої газети Петра Антоненка, представлення якої пройшло в ряді бібліотек і Музеї М. Коцюбинського, є в продажу в Чернігівському культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо» (вул. Шевченка, 9).

Обласний поетичний фестиваль «Дотиком душі»

У обласній універсальній науковій бібліотеці пройшов VI обласний поетичний фестиваль «Дотиком душі». Фестиваль було започатковано бібліотекою (директорка Інна Аліференко) і Літературною спілкою «Чернігів» (голова Михайло Ткач).

Нині взяли участь понад 100 авторів. Тому захід тривав два дні. 9 червня – онлайн-частина (виступи учасників в інтернеті), 10 червня – офлайн-частина, що відбулася в читальному залі бібліотеки. Долучилися поети з Чернігова, Київки, Бобровиці, Корюківки, Прилук, Ніжинщини, Менщини, Коропщини, Бахмачини, Ічнянщини, Новгород-Сіверщини. На зв'язку були Херсон і закордон: Угорщина, Німеччина, Польща, Австралія, США, Бельгія.

Фестиваль відбувся у межах обласної програми сприяння функціонуванню української мови як державної в Чернігівській області на 2023 – 2028 роки. До складу журі увійшли представни-

ки влади, бібліотек, педагога вчителів, письменників.

Стосовно тематики – червоною ниткою звучала війна. А також любов, філософські роздуми, іскорки гумору.

Під час офлайн-частини пролунали чудові музичні номери у виконанні лауреата всеукраїнських конкурсів та фестивалів Сергія Гончаренка, солісток Театру пісні «Забави» Світлани Вертебної і

Поліни Котляр та учасника фестивалю Ігоря Меліхова.

Лауреатам минулого фестивалю було вручено авторські примірники альманаху «Первоцвіт», де вміщено добірки їхніх віршів. Кращі твори учасників цього фестивалю будуть надруковані у новому випуску альманаху «Первоцвіт», журналі «Літературний Чернігів», на сайті бібліотеки.

«Україна – європейська країна!»

Самою назвою програми артисти духового оркестру обласного філармонійного центру під керівництвом заслуженого діяча мистецтва України Анатолія Ткачука підкреслили устремління нашої держави бути в сім'ї вільних народів. У програму, представлену глядачам у червні, увійшли твори композиторів, які представляють розмаїту музичну палітру світу, насамперед держав, що допомагають Україні протистояти

ворогу. Це, зокрема, композиції Карла Тейке (Німеччина), Якоба де Гаана (Нідерланди), Луїса Кардозу (Португалія), Саймона Воллеса (Велика Британія), Карела Краутгартнера (Чехія), Чака Беррі (США), Кшиштофа Пендерецького (Польща).

Велику частину програми склали твори українських авторів – Миколи Лисенка, Мирослава Скоролика, Віталія Волкомора. Також композиції і обробки художнього

керівника та головного диригента оркестру. Неповторного звучання додали програмі соло музикантів Сергія Сетуна, Петра Тимошенка, Марини Зажигай, Артема Дзєвагірова, Олександра Шершкова, Світлани Савостенко, Ольги Прищепи, Андрія Романенка, Катерини Абдрахімової, Костянтина Міненка, Андрія Токара, Валерія Мацака. У концерті взяли участь вокалісти Марина Коваленко, Юрій Захожий, Олена Туряк.

Театр ім. Т. Шевченка: прем'єра вистави «Війна»

Чернігівський обласний академічний театр ім. Т. Шевченка 28 червня представив прем'єру вистави «Війна», поставленої молодим режисером Олексієм Трішкіним за п'єсою сучасного шведського драматурга Ларса Нурена.

Вистава позбавлена жорстоких військових реалій, але на першому плані стосунки між членами родини, яка пережила екстремальні події війни. Мати та її доньки намагаються забути жахіття окупації. Проте повернення з фронту батька ламає уявлення, що все найстрашніше вже відбулося. І вся родина мусить призвичаюватися до життя за іншими законами в умовах війни.

Безкоштовні курси української мови – в «Інтермеццо»

Чернігівські БКУМ – це волонтерський проєкт, який понад 7 років тому створила і беззмінно очолює Людмила Зіневич. Кандидатка філологічних наук згуртувала довкола курсів кваліфікованих викладачів, тут проводилися мовні заняття, представлення книг, зустрічі з письменниками, митцями, подорожі областю і Україною пам'ятними місцями, пов'язаними з українською історією, культурою. У 2019 – 2022 роках Курси працювали при Центральній міській бібліотеці ім. Коцюбинського, де в цей час Людмила Зіневич була директоркою.

Кілька останніх місяців у рамках БКУМ вела свій лекторій про українську культуру викладачка Курсів, кандидатка філософських наук Тамара Андрійчук.

А тепер відновлено і курси з української мови. Вони працюють у Гончаренко-центрі, що діє при Культурно-мистецькому центрі «Інтермеццо» (вул. Шевченка, 9). Заняття веде молода філологиня Катерина Дмитренко, котра вела їх і раніше, при міській бібліотеці, де теж

працювала по 2022 рік. Мовні курси працюють двічі на тиждень, у вечірній час, у середу і п'ятницю. Телефон для запису на Курси – 096 1551191.

Керівниця Курсів Людмила Зіневич нині тимчасово в Німеччині. В столиці Баварії Мюнхені вона працює викладачкою Харківського національного університету ім. В. Каразіна. Причому, заняття йдуть в очній формі: університет створив тут навчальний центр, де вчаться студенти, працюють викладачі, які нині у вимушеній еміграції. Також Л. Зіневич займається тут волонтерством для рідного Чернігова, веде велику просвітницьку роботу серед місцевих україн-

ців. В тому числі створила і тут Безкоштовні курси української мови. А у кожен свій приїзд до рідного Чернігова збирає заняття БКУМ.

Ось і цього разу 9 червня в «Інтермеццо» зібралися учасники БКУМ. Спершу Людмила Зіневич провела суто мовне заняття. А потім розповідала, з демонстрацією фото і відео, про патріотичні акції українців у Мюнхені, організовані нею зустрічі з українцями давньої діаспори. А також про проведений за її активної участі у Мюнхені триденний фестиваль – Книжкову толоку. В програмі її були ярмарок книги, зустрічі з письменниками, демонстрація українського національного одягу і нашої кухні.

Зустріч у Батурині

Засновник і редактор нашої газети Петро Антоненко 11 липня зробив чергову творчу поїздку у нашу славу гетьманську столицю Батурин. Метою поїздки була зустріч з колективом Національного заповідника «Гетьманська столиця», з яким наша газета й інше видання журналіста – «Світ-інфо» давно співпрацюють. Така зустріч і пройшла прямо на Цитаделі Батуринської фортеці, під відкритим небом.

Гість розповів про мотивацію й історію створення двох своїх обласних газет: це загально суспільна «Світ-інфо», що виходить уже понад 11 років, і літературно-мистецька «Струна», який іде третій рік. Обговорили співпрацю по спільному просвітницькому проєкту Заповідника і «Світ-інфо» – «Батурин – гетьманська столиця». Звісно, про Батурин газета писала й раніше. Але ось уже 7 років триває цей проєкт, за яким у кожному номері виходить сторінка по Батурину, кілька публікацій. А всього за цей час у майже 170-ти номерах вийшло близько 300 публікацій науковців в Заповідника. Матеріали по Батурину друкуються і в газеті «Струна»,

На зустрічі редактор зачитав рішення про присудження щойно встановленої газетамі і Культурно-мистецьким центром «Інтермеццо» обласної літературно-мистецької й історико-краєзнавчої премії імені Сергія Ілліча Богдана (публікація про неї –

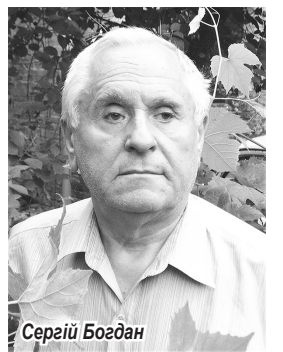
поруч). Одним з лауреатів 2023 року став колектив Заповідника, якраз за цей проєкт «Батурин – Гетьманська столиця». Редактор вручив колективу цю відзнаку. Також подарував бібліотеці Заповідника і міській бібліотеці книги, газети, карти України.

Другою частиною зустрічі стало представлення книги прози і поезії Петра Антоненка «Вечірнє танго», що цього року вийшла в Чернігові у видавництві «Десна». Автор прочитав ряд прозових і поетичних творів з книги, а також виконав під гітару кілька власних пісень, тексти яких теж у книзі.

Редактор висловив вдячність своїм давнім і добрим друзям із Заповідника за організацію зустрічі. Це директорка Заповідника Наталія Реброва, її заступниця з наукової роботи Любов Кіяшко, наукові співробітниця – Наталія Сердюк, яка готувала і вела захід, та Оксана Ломко, що вела фотозйомку (це її фото).

Премія імені Сергія Ілліча Богдана

Чернігівські обласні газети «Світ-інфо» і літературно-мистецька – «Струна» (засновник і редактор Петро Антоненко) та Чернігівський Культурно-мистецький центр «Інтермеццо» заснували щорічну обласну літературно-мистецьку та історико-краєзнавчу премію імені **Сергія Ілліча Богдана** (1933 – 2016), Почесного громадянина Чернігова, Заслуженого лікаря України, багаторазового депутата обласної і міської рад, поета, прозаїка, відомого громадського діяча. Премія заснована за погодженням з родиною С. Богдана і присуджується щороку, у червні, до дня його народження.

Сергію Богдан

Визначено лауреатів премії імені С. Богдана 2023 року. Називаємо їх.

Олександр Олійник

Олександр Олійник, Чернігів, поет, журналіст – за творчі здобутки, літературнознавчі публікації останніх років у зазначених газетах, а також роботу по збереженню літературної спадщини Чернігівщини. Олександр Олійник кілька десятків років вів на обласному радіо щомісячний літературний журнал «Сонячні кларнети», що був справжньою панорамою літературного життя Чернігівщини.

Сергій Горобець, Чернігів, кандидат історичних наук, співробітник Українського інституту національної пам'яті – за серією публікацій останніх років у газеті «Світ-інфо», присвячених історії Чернігівщини у ХХ столітті.

Сергію Горобець

Колектив Національного заповідника «Гетьманська столиця»

Колектив науковців Національного заповідника «Гетьманська столиця» (Батурин) – за подвижницьку роботу по збереженню нашої національної пам'яті, зокрема, за спільний з газетою «Світ-інфо» просвітницький проєкт «Батурин – Гетьманська столиця», за яким протягом 2016 – 2023 років у газеті надру-

ковано близько 300 публікацій науковців заповідника.

Вікторія Неруш, заступниця голови Громадської організації «Спілка жінок Менщини» – за реалізацію двох цікавих краєзнавчих проєктів, виконуваних під керівництвом В. Неруш. З червня до серпня 2022 року команда «Спілки жінок Менщини» втілювала проєкт «Настільна гра «Менські говірки».

Активістки ГО «Спілка жінок Менщини» в центрі Вікторія Неруш

Проєкт ставив за мету залучення різних вікових груп до пошуку, збору та запису діалектів Менщини – для розробки та виготовлення настільної гри. Командою здійснено пошук та запис мови місцевих жителів – носіїв діалектів, архаїзмів. До збору могли долучитися всі охочі жителі громади, вихідці з Менщини, краєзнавці. Однією з цільових груп проєкту стали внутрішньо переміщені особи. Цього року колектив реалізує проєкт «Очі Менщини», який полягає у фотозйомці чудових зразків деревної різьби над вікнами в Менському регіоні.

У засновників премії було багато гідних номінантів: письменники, митці, історики, краєзнавці. Нині, з відомих причин, акцент зроблено саме на нашу історію.

Капела бандуристів співає у Борисоглібському соборі

6 серпня Національний заповідник «Чернігів стародавній» провів на древньому Валі урочистості з нагоди 900-річчя першої писемної згадки про Борисоглібський собор, один з шедеврів древньоруської архітектури. Вони пройшли в самому соборі. У програмі заходу, зокрема, був виступ Капели бандуристів імені Остапа Вересая

обласного філармонійного центру. Керівниця Капели – Заслужена артистка України Раїса Борщ, художній керівник – Заслужений працівник культури України Микола Борщ.

Як Москва вбивала українських митців. Розстріляне Відродження

5 липня, в Гарнізонному храмі Петра і Павла у Львові відбулося прощання з письменницею Вікторією Амеліною. Її та ще 12 осіб вбила ракета, яку росіяни випустили по піцерії у центрі Краматорська. Доля Вікторії Амеліної пов'язана з дитячим письменником Володимиром Вакуленком. Його загарбники розстріляли під час окупації Ізюма навесні 2022 року. За день до викрадення Вакуленко закопав свій щоденник під вишнею біля будинку у рідному селі Капитолівка. Батьки Володимира після вигнання окупантів передали щоденник Вікторії Амеліній. Разом з однодумцями вона підготувала до видання книгу Вакуленка «Я перетворююсь... Щоденник окупації. Вибрані вірші».

22 червня президент України Володимир Зеленський придбав щоденник загиблого письменника на відкритті Книжково-Арсеналу в Києві.

Оксана Забужко зарахувала Вікторію Амеліну та Володимира Вакуленка до «Нового Розстріляного Відродження» – українських митців, вбитих Росією. Так само 90 років тому інтелектуальну еліту України знищував сталінський тоталітарний режим.

Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки нагадує, чому українських

митців 1920-х – 1930-х рр. називають «Розстріляним Відродженням».

Що таке «Розстріляне Відродження»?

Генерацію діячів культури 1920 – 1930-х років, які жили й творили в радянській Україні, називали «Червоним Ренесансом». Після того, як більшість представників цього покоління були фізично знищені радянським тоталітарним режимом, літературознавець з діаспори Юрій Лаврінченко запропонував новий термін – «Розстріляне Відродження».

Поштовхом до «Червоного Ренесансу» стала українізація 1920-х років. Не варто думати, що більшовицький режим проводив цю політику з любов'ю до України та її культури. Українізація стала вимушеним кроком, поступкою потужному українському спротиву, який

тривав і після поразки Української революції 1917 – 1921 рр.

Культурне життя 1920-х тісно пов'язано з Харковом – тодішньою столицею радянської України, а його символом став будинок літераторів «Слово». Під одним дахом жив і працював майже весь «червоний ренесанс»: Лесь Курбас і Микола Куліш, Володимир Сосюра і Валер'ян Підмогильний, Майк Йогансен і Григорій Епік, Микола Хвильовий і Павло Тичина, Михайль Семенко і Михайло Яловий, Остап Вишня і Юрій Яновський і багато інших.

Як було знищено ціле покоління українських митців?

Хвиля масових репресій проти діячів культури розпочалася у травні 1933 року з арешту літератора Михайла Ялового. Не чекаючи арешту, у власній квартирі № 9 в будинку «Слово» вкоротив собі віку автор відомого гасла «Геть від Москви!» Микола Хвильовий. Знищення інтелектуальної еліти відбувалося під час і після Голодомору 1932 – 1933 рр. Обидва процеси були складовими політики геноциду, яку здійснював радянський тоталітарний режим.

Апогеєм розправи над українськими митцями став 1937 рік. З 27 жовтня по 4 листопада – з метою «перевиконання плану» зі знищення «ворогів народу» до 20-ї річниці більшовицького перевороту – в урочищі Сандармох у Карелії кати НКВД розстріляли 1111 в'язнів етапу Соловецького табору особливого призначення. Понад 250 з них були представниками української інтелігенції. Знищивши митців, влада намагалася «вбити» і їхній творчий доробок. Книжки письменників і науковців вилучалися з бібліотек, довгі роки не видавалися, твори художників знищувалися.

Кому з українських митців вдалося вціліти?

Деяким діячам культури вдалося зберегти життя. Гуморист Остап Вишня провів у таборах ГУЛАГу майже 10 років і після звільнення повернувся до письменницької діяльності. Івану Багряному вдалося втекти з таборів і продовжити писати в еміграції. Але це поодинокі винятки.

Максиму Рильському, Павлу Тичині, Володимиру Сосюрі вдалося уникнути таборів. Але платою за це була відмова від власного художнього стилю та повернення в апологетів політичного ладу, який знищив їхніх друзів і рідних. Втім

вони намагалися використовувати своє становище для підтримки молодих митців.

Кремль знищував українських митців лише у 1930-х?

Злочини Росії проти української культури та її діячів не обмежуються 1930-ми. Композитор Микола Леонтович, автор найпопулярнішої у світі різдвяної мелодії «Щедрик» (Carol of the Bells) був убитий у власному домі агентом радянської спецслужби у 1921 році. Поет Василь Стус загинув від ненадання медичної допомоги у виправній колонії «Перм-6» уже в часи горбачовської Перебудови у 1985 році.

За заявами про «один народ» криється невизнання Москвою права українців на власну державність, ідентичність і культуру. І сучасний кремлівський режим намагається фізично усунути тих, хто не поділяє цю точку зору. Зокрема й українських митців, які своїм існуванням спростовують ту химерну картину світу, яку намагалися собі кремлівські верховоди та ідеологи «руського мира».

Джерело: Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки

Сайт «Аргумент», 08.07.2023

Історичні паралелі. «Клятва вірних послідовників» фашистів

З тих, хто оспівує антилюдський режим, друк людожерської «клятви» змиється лише часом – та й то не факт. Приклад літераторів, які підтримали Гітлера

У 1930 – 1940-ті роки у Німеччині вистачало письменників, які належали з різним рівнем симпатії до гітлерівського режиму. За словами Йозефа Геббельса, одного з найближчих сподвижників Адольфа Гітлера, в центрі уваги подібної літератури були «книга і меч».

Ці літератори просували у своїх текстах та книгах нацистську ідеологію та старанно готували німецький народ до культу фюрера, расової ненависті (особливо щодо євреїв), трансливали антикомуністичні ідеї та концепцію національної переваги.

Все це вимагалось для виправдання майбутньої (а згодом – величезної війни, що йшла) і підтримки належного духу в народі.

Зміст профашистських текстів і мова також повинні були бути простими, такими як легко запам'ятовуються і зрозумілими. У центрі уваги стояла «героїчна» людина як позитивна фігура і взірць для наслідування. Звичайно, герой міг бути тільки німцем. Читач повинен був захоплюватися ним і ототожнювати себе з ним.

У текстах «потрібні» ідеї іноді більш-менш вуалювались, але зустрічалися і прями вихвалювання Гітлера, і відверті антисемітські висловлювання. Деякі тексти

розкривали поняття «Народ без простору» (вперше підняте в однойменному романі Ганса Грімма 1926).

Очевидно, воно з'явилося ще за часів Веймарської республіки, але потім нацисти взяли його на озброєння. Ідея була в тому, що всі можливі негаразди німців були викликані перенаселеністю Німеччини, у зв'язку з чим вимагалось завойовувати нові землі.

Паралельно просувалися думки, що земля поділена несправедливо, і такий численний народ, як німці, має надто маленькі території. Ще в 1920 році, задовго до появи роману Грімма, в одному з пунктів програми NSDAP заявлялось, що партія вимагає «землі для розселення надлишків нашого населення».

Повернемося до німецьких літераторів. Деякі з них, офіційно не належачи до нацистського руху, заохочувалися владою, оскільки віддавали належне гітлерівським ідеям та висловлювали солідарність із ними. Були навіть ті, хто проголошував фашизм і вірну божественним призначенням, а отже неминучістю.

У свою чергу, письменники-антифашисти чинили опір нацистському режиму, його ворожості до мистецтва і культури, його підготовки до війни, а далі – безпосередньо до війни. Письменники-антифашисти не були переконані, що нацисти повернуть захоплену ними владу, як тільки війна закінчиться, літератори стверджували, що лише у випадку, якщо всі противники Гітлера діятимуть спільно та солідарно, буде шанс знищити нацистську диктатуру. Самі письменники, які були налаштовані різко проти Гітлера, зазнавали всіх можливих поневірянь: на них писали наклепи, їх позбавляли громадянства, майна та гро-

шей, їм не давали публікуватися як в періодиці, так і видавати свої книги.

Відвідування Геббельсом виставки «Дегенеративного мистецтва», 1937 рік. Фото: Wikimedia Commons

Про те, що їхня робота важлива для нацистської Німеччини, – під «важлива» слід розуміти «небезпечна», – прямим текстом заявив сам Гітлер, який сказав у Мюнхені на відкритті «Будинку німецького мистецтва» у липні 1937 року: «Відтепер ми вестимо нещадну очисну війну проти останніх елементів розкладання нашої культури».

Були й заборонені в Німеччині журнали, такі як AIZ та Weltbühne, які відновили свою роботу за кордоном (у Празі та Парижі відповідно, обидва вже у 1933 році). Відкривалися й німецькі видавництва – наприклад, закритий нацистами Malik-Verlag знову розпочав роботу у тій самій Празі. Було започатковано й нові підприємства – як журнали, так і видавництва.

З вересня в Амстердамі виходив щомісячний журнал Die Sammlung, що видається Клаусом Манном за сприяння Генріха Манна, того ж місяця почав виходити щомісячник Neue deutsche Blätter. Письменники, які залишилися в Німеччині і зуміли уникнути арешту, об'єдналися у спеціально створену нелегальну Спіл-

ку пролетарських революційних письменників. Але багатьох протягом наступних років затримували та засуджували до різних термінів.

«Клятва вірних послідовників»

У тому ж 1933 році, 26 жовтня, у щоденній газеті Frankfurter Zeitung з'явилося звернення вісімдесяти восьми письменників і поетів, в якому вони оспівали любові та вірності фюреру. Звернення було коротким і називалося «Клятва вірних послідовників». Ось що говорилося в цій «клятві»: «Світ, праця, честь і свобода – ось найсвятіші блага будь-якої нації та необхідна умова щирого співіснування народів. Усвідомлення сили і знову набутої єдності, наша щира воля беззастережно служити внутрішньому та зовнішньому мирному процесу, глибока переконаність у наших завданнях щодо відновлення Рейху і наша рішучість не робити нічого, що було б несумісне з нашою честю та честю Вітчизни, змушують нас у цю серйозну годину. Урочисто присягнути вам, пане рейхсканцлер, у нашій найвідданішій вірності».

Переважаюча більшість невідома навіть нинішнім громадянам Німеччини (за винятком істориків, літературознавців та філологів, звичайно). Можна зайти, наприклад, у ту саму вікіпедію і переконатися: невідомі особи, зовсім невідомі. Єдине, чим вони залишилися в історії – тим, що підписали цю «клятву», а потім у своїх текстах прославляли нацистські ідеї. Їх усіх давно немає в живих – останній підписант помер 1995 року.

У живих їх немає – але друк габриельної «клятви» змиється лише часом, а воно, особливо в епоху інтернету, довго не щадитиме.

Еріх Марія Ремарк, письменник німецького спротиву

І те саме стосується й деяких інших, які саме цю «клятву» не підписали, але всіма силами висловлювали лояльність до гітлерівського режиму.

На контрасті подивимося на імена письменників німецького опору – тих, хто виїхав на еміграцію і пішов у еміграцію внутрішню. Томас Манн та його брати та діти. Бертольд Брехт. Еріх Марія Ремарк. Ліон Фейхтвангер. Стефан Цвейг. Альфред Деблін. Герман Козак. Анна Зегерс. Еріх Вайнерт. І багато інших. Звичайно, серед них є менш відомі імена – особливо для іноземного читача. Але по той бік таких же значущих особистостей, як перелічені в цьому абзаці, немає. Бо й бути їх там не могло.

Григорій АРОСЄВ
Опубліковано у виданні «Нова газета Європа»

Сайт «Аргумент», 12.06.2023

Іван Рашевський: художник, скульптор, музейник

Є в нашому древньому Чернігові місцини, які сміливо можна асоціювати з певною видатною особою. Сьогодні героєм нашої рубрики стане відомий художник, скульптор, критик і діяч музейної справи – Іван Рашевський (1849 – 1921). Саме з ним пов'язана історія «Швейцарівки» та «Рашевщини».

Достойний нащадок славетного роду

За легендою, рід Рашевських мав тюркське коріння і розпочався від людини на прізвище Малік, що свідчить про те, що засновник роду був турецького або татарського походження. Родина осіла на Чернігівщині і мала маєток у селі Осняки Чернігівського повіту (нині у складі Ріпкинської територіальної громади Чернігівського району).

Батько Івана Рашевського, Григорій Осипович, народився в Осняках у 1806 році, закінчив Петербурзький кадетський корпус, зробив військового кар'єру в царській армії. Його життя закінчилося в рідному маєтку в Осняках у 1889 році.

Мати художника, Юліана Іванівна Трипільська, котра була родичкою чернігівського губерньського предводителя дворянства Бороздіна, померла у доволі молодому віці (36 років). Це була освічена жінка, яка любила французьку мову та літературу. Окрім сина Івана, вони мали з Григорієм Рашевським ще трьох дочок. Ганна була викладачкою в гімназії. Олександр в майбутньому стала дружиною відомого статистика та економіста Василя Варзара, котрий багато років плідно працював у Чернігові.

Сам Іван Григорович Рашевський народився 1849 року в місті Чугуєві Зміївського повіту Харківської губернії (нині – Харківська область), де на той час проходив службу його батько. Інтерес до малювання у Івана виник ще в дитячому віці, і саме у Чугуєві майбутній художник познайомився з іншим видатним митцем – Іллею Юхимовичем Реліним, з яким усе життя підтримував дружні стосунки і гостинно приймав у своєму маєтку в Осняках. Після смерті матері в 1861 році родина проживала в Сімферополі, Одесі, а через деякий час повернулася на Чернігівщину.

Правник та громадський діяч

У 1869 році Рашевський отримав атестат зрілості в Чернігівській гімназії та вступає на юридичний факультет Київського університету Святого Володимира, який успішно закінчує в 1873 році. Після здобуття юридичної освіти молодий Іван вирішує вдосконалювати навички образотворчого

мистецтва і як вільний слухач вступає до Академії мистецтв у Санкт-Петербурзі – тодішній столиці російської імперії. Його вчителем став відомий художник-пейзажист, академік Лев Феліксович Лагорієв. Під час навчання Рашевський відвідує Париж, проте 1875 року він чомусь полишив свої академічні студії та повернувся до Чернігова.

У нашому місті з 1876 по 1879 рік Рашевський обирався членом Чернігівської губерньської земської управи, також працював мировим суддею. Спочатку він проживав на так званому Застриженні (територія за сучасним Красним мостом). Намагався влаштувати особисте життя: у 1877 році одружився з Ольгою Миколаївною Подольською, проте невдало; розпався з його другим шлюб із двоюрідною племінницею, піаністкою Тетяною Миколаївною Рашевською.

На рубежі 70–80-х років XIX століття в тодішній царській Росії відбувається піднесення революційного руху, відомого під загальною назвою «народництво». Симпатизувала народникам та брала участь в їхній діяльності значна частина тогочасної інтелігенції і так званих різночинців. Не був осторонь і Рашевський, котрий мав зв'язки з чернігівським революційним гуртком та за його завданням виїздив до Швейцарії на зустрічі з революціонерами-емігрантами. За це у 1879 році потрапив під слідство.

Творчий доробок Рашевського

У 1870 – 1880 роках творчою майстернею митця Рашевського став його маєток в Осняках. Натхненню художника сприяли велика бібліотека, фруктовий сад та більярдна з каміном. Саме в Осняках з-під пензля Івана Рашевського виходять такі картини, як «Німі свідки колишньої слави» (1870-ті роки), «По Десні» (1889), «Ставок» (1892), «Десна» (1892), «Селянська хата» (1900). Там же він створив і портретну галерею тогочасних «лідерів думок» – Василя Варзара, Михайла Коцюбинського, Миколи Вербицького-Антіоха та інших. Роботи митця експонувалися на виставках у Санкт-Петербурзі, Києві, Одесі тощо.

Крім створення картин, Рашевський також активно займався скульптурою, колекціонував репродукції та був запрошений до колективу розписувачів ново-збудованого Володимирського собору в Києві.

У 1892 році Іван Григорович оформив вільне звернення чернігівців до Миколи Лисенка з нагоди 50-річчя композитора у вигляді листівки «Садок

вишневий коло хати». У 1895 році став ілюстратором книги «Байки Глібова», 1897-му – оповідання Бориса Грінченка «Думи кобзарські» (паралельно з Григорієм Коваленком).

У 1908 році художник брав активну участь у підготовці святкування 1000-ліття літописного Чернігова. До цієї дати на київській фабриці ювеліра Йосипа Маршака були виготовлені срібні брелоки та жетони за ескізами Івана Григоровича. У дні святкування проводився аукціон і Рашевський виставив свої роботи, а зібрані кошти спрямували на допомогу знедоленим дітям. Також у приміщенні Реального учили-

ща була проведена виставка, де поряд з археологічною експозицією представили картини Івана Григоровича.

Тоді ж художник вирушив на відпочинок до Греції, і за результатами цієї подорожі створив картини «Константинополь – Софія», «Босфор», «На Чорному морі», «Тюрма Сократа», «Афіни – Парфенон».

Останні роки життя митця

У 1912 році Рашевський впритул зайнявся музейною справою, адже отримав призначення директором Музею українських старожитностей імені Василя Васильовича Тарновського в Чернігові. Там він упорядковував музейну спадщину та наполегливо працював над уже затвердженим проектом пам'ятника Тарасу Шевченку. На жаль, за життя Рашевський не зміг довести роботу над пам'ятником Кобзарю до кінця – на заваді стали Перша світова війна, більшовицький переворот 1917 року та громадянська війна, що розпочалася слідом за ним.

Пошуки місця для натхнення привели Івана Григоровича до мальовничої місцевості «Швейцарівка» (зараз тут приватна забудова навколо струмка Чорторійка з правої сторони проспекту Миру в Чернігові). В урочищі на захід від «Швейцарівки», на тодішній вулиці Шосейній (нині проспект Миру), він придбав будинок з великим садом. Тут планував облаштувати велику майстерню. Пізніше це місце отримало назву «Рашевщина».

Утім задумки митця безпардонно перервали більшовики, які в 1918 році ревізували у нього згадану садибу. Рашевський був змушений перебраться жити до флігеля на території очолюваного ним Музею українських старожитностей (зараз – зруйнована бомбардуванням росіян будівля обласної бібліотеки для юнацтва).

Земний шлях Івана Григоровича обірвався у ніч з 20 на 21 липня 1921 року, його було поховано на цвинтарі Вознесенської церкви (це перехрестя вулиць Молодшого та Шевчен-

ка). Прикро, але Вознесенську церкву і цвинтар з могилою Рашевського та іншими похованнями було знищено під час відбудови Чернігова після закінчення Другої світової війни. Важка доля спіткала і творчий доробок митця: значна його частина була втрачена під час Другої світової війни, збереглося лише близько 40 робіт.

Відродження пам'яті про Івана Рашевського

Окрім втрачених поховання та частини творів, нащадки не надто сумлінно поставилися і до вищезгаданого будинку Рашевського.

Автор цієї статті, гортаючи енциклопедичний довідник «Чернігівщина», виданий 1990 року, знайшов ось такий опис будинку художника: «Споруджений в кінці XIX століття в урочищі Чернігівська Швейцарівка, на північній околиці міста. Дерев'яний, одноповерховий, Г-подібний у плані. Фасади прикрашено лиштвами, пліастрями по кутах. Ажурне різьблення надає будові своєрідного вигляду. Зразок традиційної житлової забудови міста кінця XIX століття».

Проте нині від цього опису залишилися лише спогади і фотографії у колекціонерів. З початку 90-х історики виносили пропозиції про реставрацію та відновлення будинку Рашевського за адресою проспект Миру, 116. Ця споруда мала історичну та архітектурну цінність. Ішлося про створення музею та молодіжного культурологічного клубу-кафе «У Рашевського». Однак будинок виявився нікому не потрібним і стрімко занепадав з початку 2000-х років, тут знаходили прихисток бомжі та безпритульні тварини. Зараз на цьому місці тільки залишки фундаменту...

У 2016 році розпорядженням чернігівського міського голови Владислава Атрошенка на честь Івана Рашевського було перейменовано вулицю обласного центру. А кілька років тому, завдяки реалізації одного з проєктів міського бюджету участі, на території колишньої садиби художника з'явився мистецький сад імені Івана Рашевського з місцями для відпочинку, дитячим майданчиком та новими деревами.

На жаль, до відновлення будинку Івана Григоровича Рашевського справа так і не дійшла. Сподіваємося повернутися до цього питання вже після перемоги України у війні з російським агресором. Відновлена будівля могла б використовуватися як публічний мистецький простір і стати родзинкою не тільки цього мікрорайону, а й усього міста.

Андрій ПОДВЕРБНИЙ
Сайт міста Чернігова,
«0462», 29.01.2023.

«Гетьман Іван Самойлович» Наталії Павлусенко

У 2022 році, на замовлення Національно-го заповідника «Гетьманська столиця» відома художниця Наталія Павлусенко написала портрет гетьмана Івана Самойловича. Упродовж багатьох років заповідник формує зібрання художніх творів козацько-гетьманської тематики. Популяризується історія Української козацької держави. Колекція заповідника нараховує більше 200 живописних творів, більше 60 графічних робіт та близько 20 скульптур.

Авторка художнього твору є відомою не тільки в Україні, але й за її межами. Наталія Павлусенко багато років працює у жанрі історичного портрету. Понад 13 років успішно створює живописну серію портретів «Героїв козацької України».

Іван Самойлович (1620 – 1690) гетьманував 15 років. Його резиденція розміщувалася в місті Батурині, звідки він управляв Українською козацькою державою. Увійшов в історію як борець за об'єднання українських земель під єдиною булавою. Деякі його прижиттєві зображення збереглися і дійшли до нашого часу. За ними ми можемо реконструювати зовнішність Івана Самойловича.

На думку дослідниці Ольги Ковалевської та Олени Походящої, автентичним є ктиторське репрезентативне зображення Івана Самойловича зі стінопису Троїцького собору Густинського монастиря. Воно було виконане невідомим художником у XVII ст. На ньому гетьман зображений в повний зріст у червоній киреї, підбитій хутром і накинута йому на плечі, та білому з квітами жупані, підперезаному поясом. Іван Самойлович зображений з темним чубом та чорними вусами. Також до достовірних портретів гетьмана належить зображення, розміщене на сторінках «Літопису» Самійла Величка. Усі його інші зображення XIX – XXI століть є уявними ілюстраціями.

Створення портрету Івана Самойловича вилізло у копійки процес спілкування художника з істориками, реконструкторами та музейниками. Із 2017 року історики заповідника напрацьовують досвід відтворення його образу та зовнішнього вигляду історичних постатей. Спільно із фахівцями Київського музею воскових фігур було здійснено реконструкції зовнішностей 15 очільників Гетьманщини. На думку дослідників, для створення сучасних зображень гетьманів варто використовувати не лише прижиттєві портрети, а й усю силу творчої уяви, яка здатна відтворити образ цієї особистості, виходячи з фактів та подій його біографії.

Аналізуючи збережені портрети гетьмана Самойловича та виконуючи запит заповідника, Наталія Павлусенко успішно втілила спільний задум за допомогою свого творчого стилю. Картина вона почала створювати ще перед повно масштабним вторгненням росії в Україну. В перші дні війни, під час наступу ворога на Київ, художниця, ризикуючи життям, змогла вивезти ескіз портрета Івана Самойловича спочатку до Львова, а потім і до Швеції. Завершувала роботу вона вже за кордоном.

Портрет гетьмана Самойловича відзначається оригінальністю і займає гідне місце у шереху героїв козацької доби. Віримо, що після перемоги України цей портрет прикрасить один із виставкових залів заповідника «Гетьманська столиця».

Каріна СОЛДАТОВА,
наукова співробітниця Національного
історико-культурного заповідника
«Гетьманська столиця»
Батурині

Товариш по перу Микола Чернявський

Микола Федорович Чернявський прожив у місті на Десні всього два роки (1901 – 1903). За цей короткий час йому вдалося знайти естетичних однодумців і близьких друзів: Бориса Грінченка, Михайла Коцюбинського, Іллю Шрага.

Микола Чернявський,
Чернігів, 1902 р.

На час переїзду в Чернігів Микола Чернявський уже мав дві друковані поетичні збірки: «Пісні кохання» (1895) і «Донецькі сонети» (1898). У 1900-му Чернявський у Бахмуті видав твори П. Куліша з власною передмовою – «Пантелеймон Олександрович Куліш і його оповідання», а та-

кож книжку віршів селян з Борзнящини під назвою «Щирі слюзи над могилою П. О. Куліша». Тарас Шевченко і Пантелеймон Куліш були духовними орієнтирами на всьому творчому шляху Миколи Чернявського.

Служба земського статиста не принесла Миколі Федоровичу морального задоволення. Гріли душу спілкування й дискусії на «літературних понедільках» у Коцюбинських, прагнення принести в українське письменство щось нове і свіже з потоку життя. «У Чернігові ми втрюх – Грінченко, Коцюбинський і я – склали й видали на кошти місцевої громади альманахи на пошану пам'яті П. О. Куліша «Дубове листя», – згадував Чернявський.

Потяг до нового життя, до ще не ходжених шляхів і не стертих образів надихали його на впорядкування альманахів «З потоку життя» і «Перша ластівка».

Тоді Микола Чернявський уже мешкав з родиною у Херсоні. Про деталі підготовки альманахів, подальші зустрічі з М. Коцюбинським у Чернігові, Києві й Херсоні розповів М. Чернявський у спогадах під назвою «Червона лілея».

«В його саду навесні 1901 й 1902 років цвіла прекрасна лілея. Ясно-червона елегантна квітка, здавалось, зібрала в себе все тепло сонця, всю його ніжність і ласку, і всю красу того, що було

навколо неї, заслухалась власних потаємних мрій і почувань і стояла в саду, мов зачарована. Блідими перед її вродою були всі квітки, що розквітали поруч неї. Вульгарною й буденною була гра їх кольорів. А вона стояла в святотливому ореолі, ніжна красуня, і взивав її Коцюбинський і його родина – «Царицею саду». Так, то справді була цариця саду. І цвіла вона в саду Коцюбинського. І здавалось, що в ній живе душа його» (М. Чернявський, «Червона лілея»).

Нитка приязні, що зв'язувала серця друзів, не рвалася багато літ, аж до смерті Михайла Коцюбинського. «Дорогому другу-ві Михайлу Михайловичу Коцюбинському. Часто згадую Вас і бажаю Вам ясної долі», – написав Чернявський на відбитку з журналу «Киевская старина», за 1905 р.

В одному з листів до Михайла Коцюбинського його херсонський приятель зізнавався: «Я ж великий прихильник вроди й краси в людях і природі, найбільше в природі».

Цю думку яскраво підтверджує аматорське фото Миколи Чернявського, оздоблене квітковою композицією. Читаємо автограф: «Талановитому письменникові Михайлу Коцюбинському від товариша по перу Миколи Чернявського. Чернігів. 1902. VII. 17».

Михайло Жук – фотолітописець сім'ї Коцюбинських

Близький друг родини Коцюбинських Михайло Іванович Жук, який 6 семестрів (1900 – 1904 рр.) здобував освіту в Краківській академії мистецтв, на 20 років став чернігівцем. Уперше з'явився він у будинку Коцюбинських на Сіверянській вулиці разом з матір'ю Параскевою Микитівною. Енергійна балакуча жінка щось контрастувала зі своїм сином. «Жук був тихим, ввічливим, простим і милим у поведженні», згадувала через багато літ Ірина Михайлівна Коцюбинська.

«Молодий чоловік з кучерявим білявим волоссям. Високе чоло, м'який вираз обличчя. Скромний сірий костюм...» Це дитячі враження від першої зустрічі родини Коцюбинських з майбутнім постійним учасником «літературних понедільків», членом ради товариства «Просвіта», ілюстратором творів багатьох українських літераторів (як і своїх власних). Михайло Жук був чудовим портретистом, поетом, прозаїком, а також грав на скрипці. Захоплювався він і фотосправою. Знімки, зроблені талановитим аматором, могли конкурувати з професійними, адже вирізнялися гарною композицією і технікою виконання. Чимало пам'ятних фото з родинних альбомів Коцюбинських і негативів на склі зроблених Жуком, досі мають непоганий фізичний стан.

Четверо дітей Михайла Коцюбинського відразу знайшли в особі Михайла Жука товариша по різ-

них кумедних витівках. Вони любили гратися з Михайлом Івановичем, співали жартівливі пісеньки («Ой, летів жук, жук...») та ін. Майже щодня Жук бував у Коцюбинських, малював квіти з їхнього саду, фотографував українські типи з ярмарку, М. М. Коцюбинського в саду (одного у фесці), на веранді зі студентами, дітей у садку.

Світлина Михайла і Віри Коцюбинських з дітьми у вітальні зроблена 1906 року. «Юрко розкрив рота і так був сфотографований», згадувала його сестра Ірина.

У вітальні на тлі роля зрблено поясний знімок родини письменника. На роля лежать альбоми. З правого боку видно скляні двері в передпокої. Діти сидять на канапці. Зліва – Ірина і з зачесаним догори пишним руським волоссям, яке підняте круглим гребнем, справа – Оксана з білим бантом у темному волоссі. Між дівчатами сидить Юрій, обійнявши їх. На дівчатах однакові темні сукні в смужку. Внизу сидить Роман, одягнений у суконний костюм, оздоблений сутажем. За диваном сидять Віра Устимівна в темній сукні і Михайло Михайлович у темному піджаку, світлій сорочці з краваткою в білу крапку.

«Я люблю свою жінку безмежно...»

Тендітна гарна світловолоса жінка у вишуканому вбранні – модній сукні з високим коміром, мереживною вставкою і шлейфом. Ретельно продуманий фасон гідно підкреслює стрункий стан. Відчувається, що Олена Гнатюк мала добрий естетичний смак і вміла подати власні жіночі принади якнайкраще.

Олена Михайлівна Гнатюк.
Фото Роберта Шеллера.
Львів. 1900 р.

Гнатюки були щасливі у шлюбі. Мали вони чотирьох дітей. На жаль, одна дитина померла навесні 1905 року. Зрілого віку досягли син Юрій і дві доньки: Ірина та Олександра.

Теплі приятельські стосунки, а також листування підтримували два покоління Коцюбинських і Гнатюків.

Перетиналися життєві шляхи Юрія Коцюбинського і Юрія Гнатюка. Позналилися вони 1912 року в Криворівні.

Завдяки Олександрі Гнатюк-Писнячевській Чернігівський музей М. М. Коцюбинського поповнився низкою рецензій на кінофільм «Тіні забутих предків», опублікованих у французькій пресі. Одним із раритетів музейної колекції став переклад «Тіней...» французькою мовою, виконаний Іваном Гнатюком, і виданий у Парижі 1970 року з ілюстраціями Георгія Якутовича. Цікавий напис на титулі книги: «Ірині Михайлівні Коцюбинській зі щирою пошаною Леся Володимирівна Гнатюк. Париж, 7 грудня 1970 рік».

Повернімося у 1911 рік. Тоді письменник і добрий товариш Коцюбинського Володимир Гнатюк з дружиною і дітьми проводив у Криворівні вакації. Коли туди 19 липня прибув Михайло Коцюбинський, товариш поселив його в хаті дядя Пігуляка. По кілька разів на день вони зустрічалися. Харчувався Коцюбинський у Гнатюків. Після повернення додому письменник одержав пожиттєву пенсію і залишив працю у Чернігівському земстві. Першим твором, який написав Михайло Коцюбинський «на вільних хлібах», були «Тіні забутих предків».

10 жовтня до Чернігова завітала Олена Гнатюк. Пробула вона у друзів три дні і провела час дуже приємно. Ірина Михайлівна Коцюбинська згадувала: «Тато і мама ходили з нею в гості до знайомих та по всіх історичних місцях Чернігова. Оглядали український музей ім. В. В. Тарновського. Гостя покляла квіти на могилу Леоніда Глібова у Троїцькому монастирі. Оглядали старовинний Вал з гарматами понад Десною, а також будинок полкової канцелярії. Пригадую, як в останній день свого перебування вона разом

із татом і мамою сиділа у вітальні на диванчику і залюбки їла чудові грушки – дюшес із нашого саду. Вона була дуже привітна, проста у поведженні, весела, з гумором. Розпитувала нас про успіхи у навчанні. Показувала нам фото своїх дівчаток».

Володимир Гнатюк дуже хвилювався, часто писав дружині листи. Кореспонденція з-за кордону надходила до Чернігова із деякими затримками. Михайло Коцюбинський ще напередодні візиту львівської гості отримав прохання від її чоловіка: «Як ви отсей лист будете читати, буде, мабуть, у вас моя жінка. Будьте ж ласкаві передати їй залучене письмо, а потому посадити її на крісло, дати перо і казати написати до мене лист на кілька аркушів, щоби я мав що читати, бо досі вона, як звичайно, писала до мене лише коротко та картках так, що я мало навіть що знаю, де і з ким була, що бачила, які віднесла враження і т. д. Також якби я вас не обтяжив занадто, то просив би щось більше написати і про неї, її побут, і про себе. Се було би мені дуже приємно...»

Володимир Михайлович також цікавився деталями подальшого маршруту жінчиної подорожі, бо вона ще планувала їхати до Миколаєва і Одеси. Нарешті, одержавши від коханої звістку, Гнатюк пише в Чернігів: «Нині дістав я картку від жінки з Вашою допискою і заспокоївся. Не гнівайтесь, що я штурмував так до Вас останніми днями, та надіюся, що Ви зрозумієте мене вповні, бо я люблю свою жінку безмежно, а довгий час не мав од неї звістки... Дякую дуже, що Ви турбувалися нею».

На спомин про Федора Кравчука

Чи не кожен відвідувач, якому доводилося бувати у літературній експозиції нашого музею, наприкінці огляду звертав особливу увагу на живописний триптих, присвячений М. Коцюбинському та його садби. Його автор виражальними засобами живопису майстерно вибудував своєрідний місток між минулим і сьогоденням, між епохою письменника і сучасністю.

Автором триптиху є знаменитий у Чернігові живописець, член Національної спілки художників України Федір Федорович Кравчук. Цього літа йому виповнилося 67 років.

Народився Ф. Кравчук 30 червня 1953 року у с. Лугове Калінінградської області рф у родині військовослужбовця. Ще з дитинства захоплювався малюванням. Мистецьку освіту здобував спочатку у Чебоксарському художньому училищі, а потому у 1979 році завершив навчання на художньо-графічному факультеті Ленінградського педагогічного інституту імені О. Герцена.

З 1981 року Федір Кравчук жив та працював у Чернігові. Був активним учасником обласних та всеукраїнських виставок. Основні жанри, в яких працював художник – портрет, пейзаж, натюрморт; техніка – олія, рідше – акварель. Кравчук – таланови-

тий педагог. Працював у школах міста учителем образотворчого мистецтва, викладачем в художній школі, педуніверситеті.

Федір Федорович активно співпрацював з музеєм-заповідником М. Коцюбинського у Чернігові, створюючи для постійних експозицій копії художніх робіт з фондів закладу. У 2008 році Федора Кравчука відзначено Обласною літературно-мистецькою премією ім. М. Коцюбинського за цикл живописних портретів діячів культури і портрет М. Коцюбинського.

24 серпня 2010 року художник помер у с. Невкля на Городнящині, де й похований. Та його твори донині нагадують нам про неабиякий мистецький талант свого самобутнього творця.

3 історії українського балу

Слово бал походить від латинського «ballare», що означає «танцювати», і від французького «bal» – «великий танцювальний вечір». Бал – це не тільки танці. Такі заходи більше були схожі на показ мод, демонстрацію багатства і статусу знаті. На балах зав'язувалися знайомства, вирішувалися питання служби та кар'єри, формувалася громадська думка.

Староукраїнський варіант назви для заходу має назву «баль».

Бали відрізняються від звичайних танців урочистістю, суворим етикетом і класичним набором танців, які йдуть в заздалегідь визначеному порядку.

Почесна і відповідальна роль на балу відводилася розпоряднику. У його обов'язки входило і складання пар, і розподіл бального простору, і підтримання порядку в залі. Бажаючи ввести в програму вечора різноманітність і новизну, танцювальні виходи змішані форми, поєднуючи рух у найбільш поширених танцях. Так з'явилися полька-мазурка, вальс-мазурка тощо. Деякі національні танці – краков'як, чардаш, тарантела – шляхом «окультурення» виконувалися на балах вищого світу.

Традиції влаштовувати в Україні великосвітські королівські та шляхетські бали сягає часів Давньоукраїнського Королівства.

Вільгельм Гаузе. Бал. 1904 р.

Великокняжі бенкети часів Великого князівства Київського та королівські прийоми часів Українського королівства XI – XIV ст. часто описуються в літописах та інших історичних джерелах. Проте це ще не були класичні бали, адже проходили за столами, хоча на них так само, як і на балах, могли активно танцювати.

Танцювальні звичаї і великосвітські танці виникають у XII столітті, ґрунтуючись на середньовічній лицарській культурі та естетиці. В XII – XIII століттях стали дуже престижними й поширеними лицарські турніри, великосвітські марші-ходи, танці-ходи й танці-променади, що супроводжували ці турніри.

Українські літописи XIII століття, що описують історію Українського Королівства, згадують про королівські бенкети, що відбувались при дворах королів Данила, Василька Романовичів, Льва Даниловича та інших.

За встановленням звичаєм було не прийнято влаштовувати бали, як інші світські розваги, у час постів, особливо Великого Посту, а також під час жалоби. Традиційно бальний сезон тривав з Різдва (25 грудня) і до останнього дня колідія (карнавалів).

Один з перших документальних спогадів про українські (львівські) бали припадає на мемуари французького посла. 1482 року на честь приїзду французької делегації до Львова було організовано святковий бал. Отже, цю дату вважають часом проведення першого українського балу. При цьому Париж залишався законодавцем тогочасної бальної моди.

В Україні мода на класичні французькі бали поширилась, коли майбутній король Франції Генріх III Валуа, син Катерини Медичі, був обраний (в 1573 – 1574 рр.) королем Речі Посполитої, Великим князем Литовським, Українським, Мазовецьким, Київським, Волинським, Поділь-

ським і т. д. У 1573 році він здійснив двомісячну подорож з Парижу до Варшави й Кракова, через всю Європу. По дорозі новий король давав безліч балів та прийомів. На вибори короля, а пізніше на його коронацію, зі всієї великої країни прибуло понад 50 тис. делегатів, серед яких й було багато українських князів, магнатів та шляхти. Після цього мода на справжні французькі наряди, музику, бали, танці поширилась всією державою.

В XVI ст. масштабні і гучні бали в Україні влаштовували українські аристократи: Вишневецькі, Заславські, Збараські, Конецпольські, Острозькі, Любомирські, Потоцькі, Радзивіли, Сангушки, Чорторійські та інші. У своїх фортецях і світських палацах, побудованих італійськими та французькими архітекторами, вони заводи́ли уклад й етикет життя, що своєю пишністю мало в чому поступалися розкішним королівським резиденціям Парижу, Праги, Варшави і Кракова.

У XVI – XVII ст. бали давались у Львові, Луцьку, Тернополі, по князівських палацах в Ужгороді, Мукачеві, Збаражі, Дубно, Золочівську, Жовкві, Підгаєцьку та інших.

Тернопільський замок в 1621 році приймав короля Речі Посполитої, великого князя Литовського, Українського, Сіверського, Чернігівського, Смоленського і т.д. Владислава IV Вазу.

Дитячий благодійний бал «На гостини до Тарновських». НІКЗ Качанівка, 25.05.2019 р.

ської матері, оброблений золотом, який йому служив кунтушем. На його грудях кріпилось п'ять золотих петлиць, покритих діамантами, всередині були смарагди та рубіни. Під каптаном, підшитим малим атласом, одягнуто жупан із срібної парчі. Його стягував пасок, вельми гарний і багатий, з гронами з дрібних перлин. На ноги взуто жовте взуття, на голові вбрано бобріву шапку з оксамитовим дармовішем пурпурового кольору. Шію його прикрашала посаджена шпонка з дорогим камінням з літерою «Е» (дарунок сестри Карла XII). На грудях він носив дві зірки (Орден) – Святого Андрія й Орла білого.

На класичних балах XVII ст. польська й українська шляхта танцювала менуети, полонези, гавоти, мазурки, польки і краков'яки. А козацька старшина на своїх балах додавали до традиційних танців ще гопак та козачок.

У 1744 році Кирило Розумовський отримує титул графа, після навчання за кордоном, де він здобував європейську освіту. Навчившись сучасно вдягатись та гарно танцювати, граф був бажаним гостем на світських вечорах, балах і маскарадах, що їх влаштовувала українська шляхта. Він також влаштовував власні вишукані прийоми та бали, організовував виступи співаків, концерти інструментальної музики, театральні дійства.

Котильйон. Ілюстрація з танцювального посібника. XIX ст.

На Глухівській раді в лютому 1750 року на гетьмана України обрано Кирила Розумовського. Прийоми у гетьмана, які влаштовувалися для шляхти та старшини, супроводжувалися «гарматними вистрілами, балами, музикою».

Проводилися часті гетьманські бали за сучасними європейськими традиціями і в Батуринському палаці, на яких були присутні: генеральний обозний Семен Кочубей, генеральний підскарбій Михайло Скоропадський, генеральний осавул Петро Валькевич, генеральний хорунжий Микола Ханенко та інші представники української козацької шляхти.

Бал розпочинався із урочистого полонезу-маршу. Полонез міг тривати годину. Потім йшов вальс, а за ними венгерка, краков'як, мазурка, менует та ін. Гості також розважались грою в карти. В той же час, на балах виконувались й українські мелодії й танці, а сучасники свідчать, що особливо гетьман любив звуки бандури.

На балах та концертах у гетьмана Розумовського звучали твори українських композиторів: Дмитра Бортнянського, Максима Березовського, Артема Веделя.

29 грудня 1791 р. австрійська влада оголосила приписи, за якими повинні були відбуватись бали у Львові. До півночі мали танцювати польські і німецькі танці, далі до пів на другу – англійські, до третьої – знову польські і німецькі, до четвертої – англійська кодриль, і врешті до кінця балу – польські і німецькі танці. За встановленим порядком повинен був слідувати офіцер поліції, він також стежив, щоб до танцювальної зали не заходили при зброї. Під час релігійних свят бали були заборонені.

Бал – важливий елемент дворянського побуту. На балу цінилося три вміння: одягатись, танцювати та спілкуватись. Бали відбувались у величезних і прекрасних залах, все освітлювалося безліччю воскових свічок у кришталевих люстрах і мідних стінних свічниках.

Починався бал з полонезу-маршу. Очоловав танець господар балу, а також господиня з найголовнішим гостем балу. Танець лицарський, кожен жест кавалера підкреслював прихильність до дами.

Бал заміняв «сучасні дефіле», де всі вбрання, пошиті на замовлення, були творами високої моди. Дами ці сукині, як правило, вдруде вже вдягали рідко. Чоловічі костюми теж не відставали від моди. Від жіночого костюму вимагалась свіжість і новизна, від чоловічого – простота й елегантність.

Не відставав від тогочасної моди і Григорій Степанович Тарновський, який володів Качанівкою з 1824 р. по 1853 р. Щороку в Качанівському маєтку відбувались пишні бали, і тоді кількість запрошених гостей ледь можна було поррахувати. Як правило, бали влаштовувались на честь господинь в день їх народження. Серед запрошених зазвичай були родичі та найближчі сусіди – Скоропадські з Тростянця та Галагани з Сокиринця. За словами Михайла Івановича Глінки, сам господар, Григорій Степанович Тарновський, був майстер потанцювати. Особливо йому вдавався німецький танець «гросфатер», який у бальних танцях став поширеним з XVIII ст.

На відродження культури світських балів Качанівської дворянської садиби 25 травня 2019 року благодійна організацією «Фонд відродження Качанівки» спільно з Національним історико-культурним заповідником «Качанівка» провели дитячий благодійний бал «На гостини до Тарновських» на відзначення 195-ї річниці відтоді, коли родина Тарновських стала господарями качанівської дворянської садиби (1824 – 2019). У заході взяли участь 39 пар дітей загальноосвітніх шкіл Ічнянщини. А бальні танці у виконанні талановитих дітей – це свого роду танцювальна грамотність і каліграфія, витонченість і вишуканість завдяки своїй доступності, елегантності і красі.

Наталія ПАЛЬЧИКОВСЬКА,
організаторка екскурсій
Національного історико-культурного заповідника
«Качанівка»

Іван БАГРЯНИЙ

Іван Багрянний – літературний псевдонім, справжнє ім'я – Лозов'яга Іван Павлович (19.09 (02.10) 1906, м. Охтирка нинішньої Сумської області – 25.08.1963, м. Новий Ульм, Німеччина). Видатний український письменник, політичний і громадський діяч, зазнав сталінських репресій у 1930-ті роки. 1945 року змушений був емігрувати з СРСР. У ФРН були написані романи «Сад Гетсиманський», «Огненне коло», «Тигролови», численні поезії, п'єси.

Розділ перший

...А вони хрестили дитину.
Хата гойдалася від гримотіння страшних вибухів. Сама твердина Бога лежала перед їх похололими душами, розторощена й обернена в руїни. Недавнє струнке чудо архітектури Растреллі, вищирилася вона проваллями й хаосом брил, перемішаних із кістками, зяяла, й димилась, і сходила чадом. Приблизько душ людських, символ могутності й святості, «неспалимої купини», непорушної сили й вічного покою, надія й підпора всіх страждених і обтяжених – ця, як і інші, й інші, сходячи чадом, оберталась у прах.

В апокаліптичному гуркоті чорної цієї доби відчаю, що для багатьох була напрозорочним біблійним кінцем світу, зруйновані й спустошені самі, як і все навколо, вони п'ялися над безоднею, й заливали її п'янкою трутою, й гатили її піснями, й засипали її зухвалим, блюзнірським, одчайдушним сміхом, щоб не завити раптом у чорну безвість, як первісні вовчі душі на холодний місяць. Вони співали над чорним хаосом, над проваллям жаху, здичавіння, жорстокості й смерті, щоб не вибухнути раптом пекучими слізьми безнадії, тягучим криком загубленого, руїнами заваленого, безпритульного, до краю осамітненого людського серця...

Максим, господар дому цього й батько дитини цієї, сидів біля столу і, замість бавити й припрошувати гостей, дивився задумливо на пляшки, а вухом услухався десь поза стіну – туди, на вулицю, в світ, що глухо гомонів. Дивився й нічого не бачив, – усе зливалось в одному сліпучому образі, немовби хтось крутив фільм, спроектований на сліпучий екран, і зупинився саме на цьому місці...

...Син сонячного Палермо чи, може, Венеції – син далекої легендарної Італії, витиснутий геть із колони, що котилася бруком і в якій він ішов автоматично, – обвів сонце, й увесь світ, і це чуже, незнайоме місто невидючими очима й опустився на парапет. Він дотягся до нього, до парапету при бульварі, як сомнамбула, тягнучи рушничку за багнет по розквашеній, перемішаній із снігом грязюці, й опустився на лату того парапету – напівпритомний, до кінця виснажений. Широко витріщеними й невидючими очима він дивився просто перед себе й мотав головою; порепані уста його обкипіли кров'ю; мотав головою й зрідка висував язик, і смужка крові гойдалася, звисаючи з порепаних уст...

А проти нього став товариш його вірний, теж безмежно виснажений, але ще притомний, і, вибиваючись із решток сил, поривав свого друга туди, вперед, до Вітчизни, – туди, куди вони всі йдуть, падаючи й знову встаючи.

– Аванті!.. Аванті!! (Аванті – вперед (італ.) – повторяв він уперто, з тихим одчаєм. Він сам спирался на рушничку й хилився, як билина на вітрі, що ось-ось упаде.

– Аванті!..
Він благав, наказував, кипів злістю й слезами, вабив, просив:

– Аванті!..
Але друг його лише мотав головою, облизуючи криваві уста. Він навряд чи чув будь-що. Вже готовий. Він отак пройшов через міста й села України, незнані й теж легендарні для нього землі, але вже до Італії, до свого прекрасного Палермо, мабуть, не дійде.

А над усім – сонце.

Роман, написаний автором у таборах для переміщених осіб, в 1948 – 1949 роках, у Гарміш-Партенкірхен. Вперше надрукований помертню 1965 року у видавництві «Україна», в місті Новий Ульм, Німеччина, в якому письменник жив останні роки.

«Людиною, яка біжить над прірвою, йде «по лінії найбільшого опору», в цьому романі виступає знову молодий українець Максим Колот, який у воєнний 1943 рік опиняється між життям і смертю, тобто між двома смертями, між двома воюючими арміями. Ці fronti – фашистський і радянський – мовби сталеві лещата, захоплюють у своє немилосердно стискує коло піщинку на полі жорстокої історії, намагаючись її стерти з лиця життя, а вона підхоплюється, зривається силою своєї віри в незнищенність свого маленького, але власного «я» і перемагає. Бо сповідує витворений нею самою псалом одвічному сенсові людського життя на землі: «Я буду вмирати, та, поки маю дихання в мені, я буду змагатись і буду квапитись хapati іскри сонця, відбитого в людських очах, я буду з тугою вчитись тайни самому запалювати їх, шукаючи в тих іскрах дороги з чорної прірви в безсмертя».

(Анотація до видання книги у 1965 р. Новий Ульм, Нью-Йорк, Україна).

Друкуємо початок роману.

Стояв і похмуро дивився на того, що мотав головою. А тоді вийняв пляшку з шкіряної торби, яку тримав під пахвою, відкоркував її й простяг тому непритомному – простяг до самих уст.

– П и й!.. – промовив чужою для італійця мовою. Але той тільки відвернувся від перешкоди, що торкнулася уст, і далі мляво мотав головою. Тоді третій наблизився щільно, взяв дебелю рукою італійця за голову, притиснув її до себе, розчепив йому силоміць зуби й уставив пляшку в уста. Дав йому ковтнути раз... удруге... втретє... А тоді пустив.

Кривава смужка обірвалася, лишившись на пляшці. Непритомний син легендарної Італії заморгав очима, в яких зажеврила

– похопився був, – треба ж було віддати їм її зовсім! Та вже пізно. Добрі думки приходять пізно.

Цей третій – це був він, Максим. І це було сьогодні вранці.

Тепер та пляшка стоїть ось посеред столу в числі інших, і трішки крові прикипіло на її шийці. Максим зразу так і не обтер її, забув. Пізніше тієї крові теж ніхто не обтер, хоч Соломон, який випадково спостерігав усе віддалік, розказав, як то Максим напував з неї бідолашного італійця, що «йде, але навряд чи вже дійде до своєї Італії». І тепер пляшка так і стоїть незаймана. Звичайно, дійде й до неї черга, вип'ють і її, незалежно від того, що там з нею трапилось. А може, вип'ють і за здоров'я чужинця. Може,

вибагливо, але єдино доступної для їхнього бенкету нині, потрапи в вигляді картоплі, огірків, капуста й цибулі, присутні зводили завзятий бій. Було гамірно, людно. Тут судів увесь Максимів рід, а чи точніше – рештки його, молястого, дебелого, жиливого. Того роду, що славився колись феноменальним спокоєм і зрівноваженістю, з якої його ніщо не могло вивести, не в силі зіпсувати йому співану ним пісню – буйну й широку, як степ, і гучну, як грім. Роду древнього, роду каменярського. Рештки роду, розметаного війною, але ще таки роду, монолітного і в цих рештках. Ось він заповнив тут усю хату, аж через дві світлиці заставлену повздовж столами, і під гуркіт далеких вибухів, під завивання, тупіт і скрегіт смерті навколо справляв тут свій, либонь, останній спільний бенкет, – підіймав чарки й келихи й виголошував незграбні, але гарячі, з самого серця, слова, ще й співав свою пісню, п'ючи «за щастя, за долю» для новонародженої й за... Але цього останнього «за» ніхто не хотів вимовляти вголос, бо вислів найкращих побажань тут був би пригадуванням найгіршого. Ах, як поєднати радість народження з трагедією неминучої загибелі когось посеред тих, що зійшлися тут разом?!

Усі були тут близькі й рідні, лише Соломон – чужий. Він не належав до роду. Але він був Максимів приятель, а колись ще й був його вчителем. Великий «мудрець» і недавній «стовп суспільства», він у великому сум'ятті знайшов сьогодні Максима й учепився за нього, як за порятунком, щоб за його спокоєм захистити свою душу, чим немало здивував Максима. Либонь, тому Максим і притяг його сюди. Чи, може, тому, що й сам хотів за ним захиститися? Рід його, Максимів, дебелий і живучий, та все то прості люди, ще не мали в більшості навіть початкової освіти, а душа ж потребує собі рівних, щоб у часи критичні черпати собі силу з їхньої сили, щоб кріпити себе снагою душі іншої. Чи не тому й опинився тут Соломон, приведений Максимом із зруйнованих вулиць?..

Усі пили, співали й знову пили. Та чомусь хміль, справжній хміль блаженного одуріння, обминав їх сьогодні. Вони хотіли перепити себе – і не могли. Вони хотіли переспівати себе, вичерпати серце – і не могли. Серед них була людина, помічена вже тавром смерті, тавром вічної розлуки. Над душею, що тільки-но прийшла на світ, сиділа душа, призначена на розп'яття. Це – батько новонародженої. Це – Максим. Ніхто не міг вчитати приречення на його кам'яним обличчі, але всі це знали й так. Йому вже треба було втікати. Йому вже треба було бігти вздовж по землі, надіючись хіба на щастя.

Іван БАГРЯНИЙ

Людина біжить над прірвою

А по розквашеній багнюці, проходячи наскрізь місто, мимо бульвару сунеться безкрая лавина таких самих приречених – друзів і товаришів. Вони хитаються, але ще повзуть тупо й автоматично, як мовчазна й велика сіра отара. То відступає змучена й до краю пригноблена, побита морозами, тифом і жахом італійська армія.

– Аванті!.. – вибивається з сил вірний камад над конаючим другом. – Аванті!..

Ось цей образ стоїть в очах Максима й ніяк не може погаснути. Перед очима сіре обличчя й мотається кривава смужка, а в вухах жалібний клич: «Аванті!..» Двоє людей, забутих усіма й нікому непотрібних, серед чужого міста намагаються перемогти агонію, з останніх сил баянсаючи над прірвою загибелі...

Власне, намагається перемогти один, а другий уже готовий – лише непритомно мотав головою, переступивши вже однією ногою демаркаційну лінію між буттям і небуттям, між світлом і тьмою. В голосі його друга відчувається здавлене ридання, що ось-ось може прорватися непоправно й безнадійно зливою сліз – чоловічих сліз, риданням людини, що зривається в чорне провалля...

Тоді до них підійшов третій. Він увесь час стояв осторонь і спостерігав цю сцену. В ватяній куфайці, в розхристаній сорочці, взутий у ганчіряні бурки зі старими калошами поверх, цей третій підійшов позовлі й став перед двома, широко й твердо розставивши ноги в сніговій грязюці, – син цього міста й цієї землі.

іскра свідомості, іскра життя... Глибоко-глибоко зітхнув, поволі витер уста рукою і подивився на свого камада й на невідомого чужинця...

– Аванті!.. Аванті!.. – загукав шалено його камад, як то гукають на коня, що почав зводитись, щоб не дати йому знову впасти. – Аванті!!

– Та-ак... – задумано повторив третій, – аванті, брат!

Він знав це знамените слово й повторив його з притиском, услухаючись у його таємничий, могутній зміст, якийсь особливий у його власних устах:

– Аванті!!
Нещасний помалу слухняно звівся на ноги й, хитаючись, обіперся на плече друга.

А друг хапав невідомого чужинця за поли, дивився в його очі своїми очима, повними сліз... чоловічих сліз!.. І, не знайшовши, що сказати, пролеbedів ламаною мовою:

– Ми з Палермо... З Палермо!.. – І раптом, не маючи чим винагородити, схопив за руку й потряс її з усієї сили, вигукуючи:

– Евіва!.. Евіва Україна!!
А далі, боячись, щоб його друг не впав на парапет, заметушився, вкладаючи його руку на свої шії.

Похитуючись і тримаючись один за одного, вони пішли. Власне, один поволік другого.

А третій лишився. Нахмурений, він стояв і замислено дивився услід тим двом смішним «мушкетерам», поки вони не згубилися в сірій лавині. Під пахвою тримав шкіряну торбу з пляшками горілки, що він їх роздобув і ніс на хрестини. Туди він поклав знову й ту, з якої пив італієць. «Бач!

вона якраз і чекає на це, стовбичачи посеред столу.

«А в а н т і!» – посміхнувся Максим, замикаючи коло думок і відповідаючи сам собі на якісь свої тяжкі вагання. І зітхнув, зринаючи з глибокого виру душі на гамірну поверхню. Закурив.

– Що? – спитав Соломон.
– Все в порядку, професоре! Пийте...

Соломон не повторив запитання. Сам пригнічений, заглиблений у себе і водночас напружений, як натягнута струна, він, доктор філософії й професор діямату глушив горілку чи горілкою глушив власну душу й власну голову, і був червоний, і був на вигляд байдужий до всього світу, крім якоїсь веремії в собі. Як завжди, хміль його з вигляду не брав, але знати було, що, не як завжди, він тепер тратив рівновагу. Десь, певно, відчував, що зірвався й кудись непоправно летить, і хоч намагався ту рівновагу відновити, та вона явно відновитись не давалася.

Знавши його добре, Максим бачив, що професор хлюбає не горілку сьогодні, а щось інше, далебі – терпку отруту жаху й безнадії, але нічого не сказав. Оглянув поле бою, головним пляцдармом якого був стіл, побоєвище людського серця з усіма темними силами – з тривоого, турботами, жалем, нудьгою смертельною, злиднями, самотністю, а головне – з жахом безвихіддя й смерті, – побоєвище й арена пориву до життя й радісного цвітіння, що мерехтіло, як недосяжна вже для присутніх тут мрія. Озброєні батареями пляшок горілки, дзбанями квасу і варенухи та горами не-

7 Куди?
В безвість.
Від кого? Чому?

Хто зна. Тому, що він не досидів у тюрмі в одних і втік і що не дався повісити себе другим і теж утік... І тепер йому немає місця на землі: на схід і на захід, на північ і на південь – усі шляхи закриті й усюди на нього чигає смерть. Але треба бігти... Та це ще півбіді. Гірше те, що душа його розгублена й квилить над безоднею чорної, найчорнішої зневіри в усьому, в що можна людині вірити, – вона опинилась без найменшого опертя. І не знає – для чого бігти... Все розторощено й обернено в дим, – усе, на чому та душа трималася. Віра його в цілий світ розлетілася на порох...

А в колісці спить собі немовля. Дві години перед цим кум із кумою – хрещений батько з хрещеною матір'ю – принесли його з церкви, покладали на простелене крижмо біля порога на долівці й по черзі переступили через нього до хати – за місцевим ритуалом уведення людини в світ. А тоді покладали немовля в колиску. А біля нього став на сторожі синок – п'ятилітній Борис, зазираючи в крихітне личико істоти, якої досі не було, та яка прийшла й об'явилась сестрою. І тепер от у хаті стоїть гамір; ба, в цілому світі стоїть гамір – на честь її прибуття. По вулиці парадують колони, котяться машини, танки, підводи, б'ють гармати й десь стгуняють вибухи бомб, аж деренчать шиби й хитається земля, – а вона, чи воно, спить собі першим сном праведника, блаженним сном людини, що недавно прибула на світ і зовсім не знає, що в ньому робиться.

Максим позирає на немовля, на сина, на дружину і з усієї сили намагається перемотати біль, перемотати себе, відірватись у думках і почуттях від усього. Скоро ж бо треба розлучатись, тож ліпше непомітно обтинати нитки, щоб потім не так боліло, як усе увірветься нагло. Дружина дивиться віддалік і, мужньо стиснувши уста, мовчить. Вона теж думає ту саму думу – його героїчна дружина. Та настали часи, коли героїзм став звичайною буденністю, коли й сама поява людини на світ зв'язана з неабияким героїзмом людей, лиш нема кому з того дивуватися.

І, ніби на доказ цього, кума Тетяна, піднісши чарку, розповідає весело цілому родові, як її хрещениця прибула на цей світ «за всіма законами військового часу».. Ношена під бомбардуванням і під артилерійським вогнем, вона добула до останнього дня дев'ятого місяця, не рушаючи з місця. А тоді останньої ночі, в останню мить породілля раптом покликкала її, Тетяну, – і от вони вдвох самі глухої пори, при тридцятиступневому морозі помаршували через окуповане, обтикане німецькими патрулями й заставами місто до лікарні, за шість кілометрів від дому. Багато разів їх зупиняли патрулі, гримаючи на них чужою, незрозумілою їм мовою та лякаючи зброєю. Але дві відважні жінки мусили йти й ішли. Їм треба було родити. Вони не мали жодних перепусток і взагалі жодних документів, і навіть не думали про те, – йшли, бо мусили! Вони йшли «на щастя». Мати мліла, ось-ось могла розродитися на вулиці при лютім морозі, але, зціпивши зуби та вибиваючись

із решток сил, посувалася уперед. І вони таки дійшли до лікарні. І вони таки догримались у неї, всіх побудивши... Дочка народилася зразу ж за порогом, на підлозі, тільки-но мати встигла той поріг переступити. Народилася нова людина на підлозі коридору, як на битім шляху. Жива, міцна й весела... її хрещениця!

– Пий же, роде! Твого полку прибуло! Нове насіння не посоромило старого кореня!

І весь рід випив – у котрий уже раз! Випив, схвалюючи таке прищестя. А кума, весела й одчайдушна Тетяна, Максимова сестра в третій, молода вдова, голосиста співачка на всіх весіллях і бесідах та щира плакальниця на похоронах, налила чарку, повну-повну по вінця, підійшла до Максима, пригубила її й, обвівши поглядом столи від краю до краю, простягла йому:

– В цій чарці твоє щастя, Максиме! Пий, куме! Пий, брате мій!..

Максим узяв чарку й устав. Обвів поглядом усіх присутніх, неначе хотів зазирнути в душу кожно-

му. Помовчав, усміхнувся. А тоді підніс чарку високо й промовив тихо, з глибини серця:

– Якщо в цій чарці є щастя, Тетяно, то п'ю її за тебе й за весь наш рід – за всіх старих і малих, за тих, що на волі, й тих, що в неволі; тих, що вдома, й тих, що не вдома, а в походах – на суші, на морі й у повітрі, в боях і в холодних снігах перебувають... Бажаю всім щастя!..

Перехилив чарку й випив. Рід загудів зворушено. А Тетяна налила знову в ту саму чарку й підняла її високо над головою:

– А в цій чарці доля наша щербата, Максиме! Та рід твій її не боїться і цю чарку от рід твій за тебе п'є. Ось так ось... За твоє щастя, Максиме!

Перехилила чарку й випила. І хлюпнула решту в стелю та й брязнула чаркою об землю з усієї сили. Задзвеніли скалки...
– Гей, наливайте повнії чари!..» – підхопив той дзенькіт череп'я невідомо хто, а з ним і Тетяна. Пісня вдарила громом:
Гей, наливайте повнії чари,
Щоб через вінця лилося!..

Пісня забурхала, як повінь, розторощуючи геть усе – всякий смуток і жаль. Тетяна розмахувала руками, диригуючи в тій потрясаючій бурі звуків, у клекулівому морі мелодії. А тоді сіла й непомітно закрила лице хустиною...

А пісня клекотіла. Бондарі, шевці й теслі, ковалі й мулярі – всі одщепи кореня каменярського, діти славного роду того розгойдували її з усією жагою й пристрастю, напропале – і, замруживши очі, кружляли на ній, як на велетенській гойдалці, над чорною безоднею. Аж голова наморочилась...

Гей, наливайте повнії чари,
Щоб через вінця лилося!
Щоб наша доля нас
не цуралась,
Щоб краще в світі жилося!..

Ту пісню слухав і кліпав очима Соломон...

А по вулиці – там, за вікном, сунулись, невгаваючи, тупотіли колони, – то відступали, відкочувались рештки італійської армії. Власне, не колони, а колона, безкрая й сіра, переснована де-не-де вламками німецьких частин, розбитих під Сталінградом, що так само відкочувалися на захід. А все те знову пересновувалось юрбами місцевих малих і старих «мародерів», що тягли мішки лузги з млина, ламані меблі, подерті книги з міста, грабуючи установи й підприємства, які панічно евакуювалися. Лузга – щоб їсти, решта – щоб палити в печі, і за це вони часто платили життям. Ці юрби «мародерів» і рештки німецьких частин, як це не дивно, були страшенно чимось подібні. Чим? Транспортном. Німецькі грізні воїни розгубили десь усю свою приголошуючу техніку й тепер перли пішечки, а свою амуніцію й манатки тягли на ручних санчатках, і на таких самих санчатках «мародери» тягли лузгу... Нім-

це. Вражала така колосальна й трагічна диспропорція між прекрасним, легендарним, романтичним ім'ям – «італійці», «Італія» – і цим неромантичним, коростявим виглядом натовпу напівтрупів, нещасних, заброханих по самі вуха, отак zdeформованих людей. Обморожені, ранені, охоплені пропасницею, завошвлені, брудні, зарослі, як троглодити, виснажені голодом, кривошкутьільгаючі, байдужі до всього і вся, вони сунулися щільною збитою, безкраєю отарою, теліпаючи свої куці й смішні рушніці або й просто тягнути їх по грязюці, як паліччя, та підпираючись ними. А та грязюка – то кисіль з буйної родючої чорноземлі, розмішаної й розтовченої по коліна. Єдиними транспортними засобами колони були маленькі ішачки, іноді конячина і безліч ручних санчаток. Здавалося, що вони повідбигали ті санчатка геть у всіх господиць, від самого Дону починаючи, на всім шляху свого трагічного маршу. На кожні такі санчатка навалювалось купою по п'ять, по

кадрів змонтована була вся ця колона, ця фантастична лавина відчаю, тупого розпачу, безнадії й хаотичного лементу. Багато з італійців свою трагедію сприймали крізь призму сарказму: вони називали Муссоліні «маршал Тікай-Тікай». Вони вивчили чимало українських слів, а в числі їх і це чудесне слово, й вимовляли його досконало й неодмінно дуплетом: «тікай-тікай». Вони лаяли свого «дуче» – Муссоліні на чому світ стоїть і обцяли його повісити, як прийдуть додому. Жорстко глузували з Гітлера. Проклинали мороз і Йосипа Сталіна, що так далеко втік і не можна було до нього через мороз дійти.

Багато з них справді навчилися трохи української мови (це, власне, був єдиний їхній здобуток на цій війні!), і, може, саме тому населення ставалося до них із прихильністю й співчуттям. Люди підсміювалися з них, проте не-злісно, й напували їх горілкою, виносили їм те, що самі мали, – картоплі в лущинні, квашеної капусти, огірків. Пограбовані самі до решти, вони, проте, не могли при нагоді не пригостити хоч чим-небудь цих бідолашних і таких присмирнелих тепер, таких симпатичних і смішних вояків... Ця сама колона рухається й тепер повз вікно... Там офіцери кутаються в ковдри граційними, аристократичними жєстами, як колись їхні предки – римські патриції – куталися в тоги. Вони мають зелені, червоні й зозулясті пір'їнки в своїх шляхетських капелюшках – рештки їхньої краси й величі. Ось офіцер, довготелесий і горбатоносий, як біблійний пророк, сидить на ослику, черкаючи ногами землю. На прапорці цього ослика Христос в'їздив у Єрусалим, обкиданий квітами... А цей прибув на такому ослиці на страшну війну і ось їде, обкиданий вошами й грязюкою і зігнутий тупим відчаєм, ще й сухо-тими, в три погібелі.

Іноді до хати заскакували квартир'єри з місцевим поліцаєм, що ще не встиг утекти, й домагалися мешкання для салдатів. Кума Тетяна наливала їм горілку й подавала закуску, мило запрошуючи до столу, а то й силою садовила на ослін, відбираючи зброю. Випивши горілки та з ентузіазмом прокричавши перестудженими голосами: «ЕВІВА УКРАЇНА!» – квартир'єри хапали свою зброю й зникали. По якомусь часі з'являлись інші й так само зникали.

«Е в і в а у к р а ї н а!» – Вони вигукували це з жестом і апломбом вроджених аристократів і з запалом незрівняних патріотів своєї власної вітчизни.

Усмішка куми та її чорні, несамовито племеничі очі були тим неперехідним бар'єром, через який не насмілювався переступити жоден, навіть найбрутальніший і найбільше змучений італійський салдат із тих, що пробували заволідити цим домом. Ба, через цей бар'єр, мабуть, не насмілилась би переступити й уся італійська армія. Навіть в обличчі смерті ці люди не позбулися вродженої пошани до краси, властивої нації, народженій для мистецтва.

«Є щось, що не може вмерти навіть на війні», – якось промайнула, та не встигла навіть до кінця оформитись, думка в Максимовій голові...

Іван БАГРЯНИЙ

Людина біжить над прірвою

ці дуже поспішали й переганяли всіх. Вони десь квапились на перетворення, виконуючи наказ «фюрера», горнучись до його імені черствими, похололими від жаху душами, ще вірячи в ним заповідане чудо.

Німецькі «частини» й мародерські «з'єднання» миготіли жваво, миттю з'являючись і так само миттю зникаючи. Сталою лишалася (здавалася вічною на цій вулиці) тільки сіра колона італійської армії. Трагічна колона. Цей її «похід» мусить бути записаний на окрему, спеціальну сторінку історії воєн на цій землі, як щось виняткове, – трагічне до смішного й смішне до трагічного.

Нарід, народжений бути мистцем, приневолений бути воїном, – ні, не воїном (то колись були воїни!), а автоматичним убивцею, до чого він не надається, і от тепер він повзе майже рачки...

Максимові гості, як і всі в місті, що вже кілька днів поспіль спостерігали цей «похід», знають напам'ять, що там відбувається та як те все виглядає, і лише зрідка позирають у вікно...

Сіра колона людей, замотаних у ковдри й простирадла поверх теплих, хутром підбитих шинель і шапок та капелюхів, з ногами, обмотаними мішками, рогожками й різним ганчір'ям, вступаючи одного дня в місто, відтоді не може ніяк того міста пройти. Ніби тупцяється на місці. Проте вона посувається вперед, мляво, та всетаки вперед, сповнюючи вулицю вигуками погоничів на своїх крихітних, покірних ішачків, скрипом, лементом, хлюпотом. Після німецьких моторизованих і механізованих армій, що досі гасали по цій землі, розчавлюючи її та сповнюючи гуркотом моторів і лязкотом заліза, ця піша колона вражала, як анахронізм. Але по-справжньому вражало не

шість чоловік, і ті санчатка тяг під вереск усіх пасажирів миршавий ішачок або сухоребра конячка за мотуззю, прив'язане просто до хомута чи просто за шию. Санчатка раз у раз перекидалися, а вивернуті пасажири зчиняли великий лемент, спиняючи ішачка, щоб стояв, поки вони всядуться знову, а потім зчиняли такий же лемент, щоб віз далі. Іноді то там, то там змучені люди пленталися черідкою, припнятою просто до ішачкового хвоста. То виглядало зворушливо: перших двоє чи троє трималися цупко за ішачків хвіст, а потім камради трималися за їхні поли, так один за одного. Ішачок дрібненько перебирав ніжками, покірною й старанно тягнути такий цуг.

Вичерпавши свої сили до краплі, ішачок часом падав і безпомічно простягав ноги в грязюці. Їздці довго й розпачливо на нього кричали, тягли за хвіст і за вуха, але підвести вже не могли. Налемтувавшись, вони на решті кидали ішачка й пленталися далі. Тоді прибігали місцеві діти юрбою, брали всі гуртом «маленького втішного коника» за хвіст і за вуха й відтягали геть набік, геть зі шляху, напівживого. Приносили йому сіна й картоплі, шкоринок хліба й оберемки соломи. Напували його теплою водою. По кількох годинах, після такої опіки, ішачок уставав під тріумфальний лемент дитлахів... Та, на нещастя ішачкове й дитяче, колона по шляху все рухалась і рухалась. Підходили люди з колони й забирали ішачка, не зважаючи на протести й плач дітей. Ішачок мусив йти в Італію й тягти прищартовану до його хвоста армію великого дуче.

І багато, багато було подібного іншого, незабутнього й неперевершеного своєю трагедійністю та комізмом. Із таких химерних

Бранислав НУШИЧ

Бранислав Нушич (24. 10. 1864, Белград – 19. 01. 1938, Белград) – сербський прозаїк, драматург, журналіст і дипломат.

Народився в Белграді в родині арумунів з ім'ям *Алківіад Нуша*. Арумуни, інколи арумуні, влахи (також цінцари, куцовлахи, куцоволохи, македонські румуни) – романськомовний народ у Греції, Албанії, Північній Македонії, Сербії, Румунії. Його батько торгував зерном, але незабаром після народження дитини втратив свій капітал. Сім'я переїхала в Смедерево, де Нушич провів дитинство. Після досягнення 18 років офіційно

змінив ім'я на *Бранислав Нушич*. Закінчив юридичний факультет в Белграді в 1884 році.

Брав участь у сербсько-болгарській війні 1885 року. Після війни опублікував у газеті «Дневни лист» контраверсійний вірш «Два раби», за який був засуджений на два роки каторги. У вірші висміювалася сербська монархія, і в першу чергу король Мілан Обренович.

В 1889 році зайняв державний пост – став чиновником МЗС і був відправлений у консульство в Бітолі, місто в Північній Македонії, де одружився в 1893 році. На півдні Сербії і в Македонії провів близько десяти років. Його останньою посадою в цьому регіоні було місце віцеконсула в Приштині.

У 1900 році призначений секретарем Міністерства освіти і завідувачем літературної частини Національного театру в Белграді. З 1904 році керував Сербським національним театром в Новому Саді. В 1895 році залишив цей пост і переїхав до Белграда, де працював журналістом. В 1912 році повернувся в Бітолу, а в 1913 році заснував театр в Скоп'є, столиці Північної Македонії, де жив до 1915 року.

Покинув країну разом з армією під час Першої світової війни, до кінця бойових дій жив в Італії, Швейцарії та Франції.

Після війни керував відділом мистецтва Міністерства освіти (до 1923 року), Національним театром у Сараєво, столиці Боснії і Герцеговини. В 1927 році повернувся до Белграда. 10 лютого 1933 року обраний в члени Сербської королівської академії.

Протягом більш ніж 50-річного періоду творчості Нушич створив численні сатиричні комедії, які відіграли видатну роль в історії югославської драматургії та театру. Він був насамперед гумористом, проте комічні ефекти в його творах мали глибоке коріння в реальній дійсності. Дотепність, жарт, анекдот, карикатура були для Нушича формами політичної сатири.

Талант його складався під впливом сербської народної творчості, реалістичних тенденцій попередньої сербської драматургії (Й. Стєрля-Попович, К. Трифкович) та російської літератури, особливо Миколи Гоголя. Нушич писав у передмові до комедії «Підозріла особистість»: «Гоголь був кумиром тодішньої молоді... гоголівський «Ревізор» був найулюбленішим її твором... Всі мої п'єси вісімдесятих років: «Народний депутат», «Протекція», а в першу чергу, «Підозріла особистість» – написані під великим впливом «Ревізора».

Творчість Нушича поділяють на три періоди. У перший (1883 – 1903) створені сатиричні комедії: «Народний депутат», «Підозріла особистість», «Протекція», «Звичайна людина» та ін. У них він висміює буржуазний парламентаризм, фальш виборів депутатів, поліцейський бюрократизм та корупцію влади.

У другий період (1903 – 1914) в його творчості намітився спад гостросатиричних мотивів. У Белградському театрі з великим успіхом йшла його героїчна драма «Хаджі Лойя», що стала відгуком на загарбницькі дії Австрії. У цю пору написані комедії «Світло», «Навколосвітня подорож», драми «Данина кров'ю», «За спиною у бога» і ін.

У третій період (1914 – 1938) з новою силою розкрився драматургічний талант Нушича. В 1924 році він опублікував гумористичну повість «Автобіографія», повну сатиричних натяків на політичні порядки та громадські звичаї буржуазної Югославії. З кінця 20-х і в 30-і роки Нушич створив цикл комедій, які здивували сучасників сатиричним розмахом, калейдоскопічною різноманітністю, національним колоритом: «Пані міністрова», «Містер Долар», «Засмучена родина», «Д-р», «Небіжчик».

Пізніше творчість Нушича розгорталася в обстановці серйозних соціальних зрушень у повоєнній Сербії. У ці роки драматург знову звернувся до тем, які були предметом сатири в його перших «гоголівських» комедіях. Наступ фашизму в 30-х роках посилив інтерес Нушича до соціальних проблем. Нушич у своїх творах викриває міщанство, обивательську обмеженість, марнославство та честолюбство. Опис вдач буржуазного суспільства в «Пані міністровій» перетворюється на політичну сатиру в художньому гротеску. У п'єсі «Небіжчик» викриття стає страшним та похмурим. Драматургія Нушича увійшла до фонду світової літератури.

В купе нас було четверо: один на вигляд провінційний купець, інший священник, потім я і молода пані, гарна і витончена блондинка. Коли поїзд відійшов від Белградського вокзалу і кондуктор з'явився перевірити квитки, я зрозумів, що пані – іноземка: вона не могла домовитися з кондуктором, і я був змушений допомогти їй. Як з'ясувалося, вона прямувала до Салонік і, дізнавшись, що я буду її супутником до самих Салонік, дуже зраділа. Вона зізналася, що вперше їде на Схід, не знає мов та боїться дороги.

Наш супутник священник стурбовано спитав у кондуктора, що перевіряв квитки, чи немає в поїзді вільного купе. Кондуктор відповів йому не надто люб'язно, і священник сам пішов шукати вагонами. Трохи згодом він повернувся, забрав свої мішки і сказав нам вибачливим тоном:

– Мені доведеться їхати всю ніч, а я не можу заснути, якщо не вляжусь.

І він пішов кудись, залишивши нас утрюх. Настала північ, і кожен з нас улаштувався у своєму кутку, намагаючись трохи подрімати, наскільки це взагалі можливо при неймовірній тряскі вагона.

На станції в Ніші, куди ми прибули на світанку, мені вдалося надати прекрасній іноземці деякі послуги. Я роздобув їй свіжу воду для мивання, приніс теплу каву з ресторану і достав кілька іноземних газет. Тут, на станції Ніш, покинув нас і купець; ми залишилися в купе вдвох із іноземкою.

Розмовляючи зі мною, супутниця розповіла, що їде до Салонік відвідати заміжно сестру, з якою вже два роки не бачилася. Вона насилу впростила чоловіка відпустити її: чоловік дуже зайнятий і не міг супроводжувати її в таку далечінь, а з тим, щоб відпустити її одну, він ніяк не хотів примиритися. Він побоювався також, що на Сході люди недостатньо уважні до жінок, і це найбільше заважало дати згоду на поїздку дружини.

– Коли ви, пані, повернетесь, скажіть вашому чоловікові, що на Сході люди так само уважні, як і на Заході.

Молода жінка зраділа, почувши, що я знайомий з її зятем, який керує однією іноземною торговою фірмою в Салоніках, і попросила у мене візитну картку, щоб мати можливість похвалитися, хто нею опікувався в дорозі. Очевидно, їй було приємно прочитати на візитівці, що я високий консульський чиновник; з цього моменту жінка стала набагато люб'язніша. Це не означає, що до того вона була не люб'язною, але, можливо, в глибині душі соромилася випадкового знайомства і побоювалася бути скомпрометованою в Салоніках. Після того, як з'ясувалося, хто я, у її звертанні, крім люб'язності, прозвучала нотка довіри.

Супутниця розповіла про свій шлюб і про чоловіка, який так уважний до неї, про себе і про те, як вона любить чоловіка, любить так само, як першого дня шлюбу.

– Ви давно заміжня?
– Два роки та п'ять місяців.
– Ого! – сказав я.
– Що вас вражає? – спитала вона здивовано.
– Я вважаю, часу достатньо, щоб перше кохання трохи охоллоло.
– Ви думаєте? – сказала вона, трохи скривджена, і надула рожеві губи.

– Так! Але не судить мене надто суворо, у мене особливий погляд на шлюб.

– Особливий? Невже існують різні погляди на шлюб?
– Ну звичайно. Я, наприклад, вважаю, що чоловікові та дружині до-

статньо рік бути коханцями, у другий, третій, четвертий рік і далі – вони друзі, у сьомий, восьмий і далі – вони приятелі. А коли шлюб перевалить за двадцять років, вони стануть родичами.

– Ви так думаєте? – вразилася молода жінка. – А я вважаю – завжди буде так, як зараз. Принаймні, я ніколи не збираюся змінювати своїх почуттів. Моє ставлення до чоловіка мені подобається, навіщо ж міняти його?

– Ах, пані, ви молоді. Ви ще не знаєте життя і тому кажете так впевнено. Ви не знаєте, як дрібниця, незначна, непередбачена дрібниця здатна змінити життя. Уявіть собі екіпаж, що їде дорогою. Екіпаж міцний, сильні коні, рівне шосе, і пасажери в екіпажі безтурботні і абсолютно впевнені – подібно до вас зараз, – що без будь-яких пригод прибудуть на місце призначення. Один маленький камінчик – шина лопається, колесо розсіпається, екіпаж перевертається... О, таких непередбачених випадків багато, дуже багато буває в житті.

Бранислав НУШИЧ

Мито
Оповідання

Вимовляючи свою промову, я жестикулював, і вона, помітивши у мене на пальці обручку, відразу ж мене перервала:

– Ви одружені?
– Так! Отже, я говорю на підставі власного досвіду.

– Ваша дружина теж у Салоніках?

– Так. Я у службових справах провів кілька днів у Белграді.

Потім ми розмовляли про Салоніки, про Схід взагалі. Поїзд йшов повз станції, повз скошені луки, мальовничими ущелинами, поспішаючи до кордону, що на той час проходив біля міста Вране.

– Ще одна станція, і ми на кордоні, – сказав я своїй супутниці.

– На кордоні? – спитала вона з легкою тривогою в голосі.

– Так!

– Там проводиться митний огляд?

– Так, на турецькій стороні.

– І суворо оглядають?

– Бачите, я не мав можливості цього випробувати, бо маю дипломатичний паспорт. Але, за моїми спостереженнями, дуже суворо.

Молода жінка замовкла і глибоко замислилася, її обличчя затьмарилося тінню турботи. Мені не вдалося продовжити розмову. Вона відповідала лише «так» і «ні», і чим ближче поїзд підходив до кордону, тим стурбованіша ставала вона, нем в силах приховати тривогу.

– Ви ніби чимось стурбовані? – спробував я залучити її до розмови.
– Справді... я хвилююся... Не знаю, чи можу я вам відкритися?

– Чому ж ні, пані?

Вона зібралася щось розповісти мені, але її голос затремтів, дихання стало уривчастим, і на очі навернулися сльози.

– Це недобре, я знаю, що це недобре, але... – вона намагалася продовжувати і знову затулася.

– Невже це таке страшно?

– Ні, тільки мені справді ніяково перед вами. Я не погоджувалась, я казала чоловікові, що не згодна, але що поробиш, якщо він пристрасний комерсант і готовий використати будь-яку нагоду. Ви бачите ці валізи?... – вона вказала на свій численний багаж.

– В них ваші туалети?

– Ні, добродію, у них товари, вони повні товарів. Мій чоловік посилав все це зяту для продажу, щоб таким чином покрити витрати на мою подорож.

– То це контрабанда?

Вона опустила очі і почервоніла.

– Як же ви перетнули наш кордон?

– Не знаю. Приятель мого чоловіка із Земуна переправив мене; він піклувався про все, а не я.

– А зараз?

– Мені дуже страшно. Чи суворо оглядають?

– Певно! У Туреччині зараз дуже пожвавилися повстанці, з усіх боків та різними способами для них перекидається зброя. Не дивно, що митники з особливою суворістю перевіряють валізи пасажирів.

– Що ж робити? – вигукнула вона у розпачі.

Я знизав плечима, хоча дуже співчував цій гарненькій жінці, яка потрапила в таке неприємне становище.

– Я заявлю про все у митниці, нехай стягнуть мито сповна. Це буде наукою моєму чоловікові, щоб іншого разу так не чинив.

– Можливо, тільки... це все не так просто. Ви повинні будете затриматися на кордоні протягом цілого дня, доки багаж перевантажува-

тиметься, а ви – заповнюватиме митні декларації. Лише після цього товар відправлять до салоницької митниці, куди він прибуде невідомо коли і невідомо в якому вигляді. Питання – чи прибуде все це взагалі.

– Який жах! – вигукнула жінка і знову затремтіла. – Допоможіть мені!

– Охоче, пані, дуже охоче, але як? Якби йшлося про нашу владу, я, можливо, і зміг би втрутитися, але перед турецькою...

– Подивіться, як мене лихоманить! – Вона простягла свою м'яку та гарячу руку.

– Пані! – зважився я нарешті, сповнений співчуття. – Я зроблю те, що, взагалі кажучи, ніколи не зробив би.

Її очі засяяли, вона дивилася з благоанням.

– Те, що я зроблю, недобре, але я беру гріх на своє сумління, щоб урятувати вас.

– О, добродію! – вдячно вигукнула вона.

– У мій паспорт вписано мою дружину. (Тоді на паспортах не було фотографій. – Прим. автора.)

– Так?

– Ви сховаєте свій паспорт, і я представлю вас як свою дружину.

– Не розумію?

– Бачте, я дипломатичний чиновник. Мої речі та речі моєї родини не підлягають огляду. Перед турецькою владою ви протягом цих сорока хвилин перебування на прикордонній станції вважатиметеся моєю дружиною, а весь багаж – нашим спільним багажем.

Обличчя молодої жінки засяяло; вона з вдячністю простягла мені руку.

– Чудово, чудово! Чоловік буде весело сміятися, коли я розповім йому, як силою обставин протягом сорока хвилин формально була дружиною іншого.

– Чи задоволені ви?

– О пане, як мені вам дякувати!

Паровоз уже дав свисток, що означав наближення до кордону. Ми проїхали повз сербський, потім повз турецький прикордонний пост; потім потяг підійшов до турецької прикордонної станції Жбевче.

Бранислав НУШИЧ

Мито

Оповідання

9 Мені одразу впала в очі надзвичайність того, що відбувалося. Потяг оточили солдати, нікому не дозволяючи зійти. Трохи згодом у вагон увійшли представники поліцейської та митної влади, і з ними лікар. Я повідомив їм, хто я, і представив свою супутницю як дружину, а багаж – як багаж нашої родини. Її обличчя, як і раніше, було стурбоване, а очі видавали страх. Вона зітхнула з полегшенням, коли митний чиновник і поліцейський чомно вітали нас; але потім прийшов лікар і повідомив, що через деякі інфекційні захворювання в прикордонній зоні (ймовірно, мали на увазі окремі випадки холери) турецькою стороною введено триденний карантин на кордоні.

Зрозуміло, нічого не можна було вдіяти – наказу слід було підкоритися. Моя супутниця дуже засмутилася, почувши про це. Сестра чекатиме на неї, бо попереджена про день приїзду; вона ж три дні, цілих три дні просидить тут, у глушині. Я заспокоїв її, сказавши, що наказу ми повинні скоритися, хоч би як неприємний він був.

Пасажирів відправили у великий барак, а мене та мою «дружину» в окрему кімнату, бажаючи цим висловити повагу до мого рангу.

– Це для вас та для вашої дружини! – сказав лікар, провівши нас особисто.

Моя супутниця зблідла і ледь не зомліла,

– Як... ми разом... в одній кімнаті?

– Мовчіть, будь ласка, не видавайте себе. Зрозуміло, разом, не можуть же вони помістити мою дружину окремо.

– Але... – продовжувала вона обурюватися. – Ні, ні, боже збережи. Три дні в одній кімнаті...

– І три ночі! – додав я, щоб її втішити.

Її розгубленість, зрозуміло, посилилася, коли ми увійшли до кімнати і в ній виявилось лише одне ліжко. Жінка не могла стриматися і розплакалася.

– Пані погано почувається? – спитав лікар, що привів нас до кімнати.

– Так, вона залишила хвору матір і всі три дні, поки ми перебуватимемо в карантині, не отримає звісток про неї. Знаєте, як це буває?

– Так, так, розумію! – підтвердив добродушний лікар і пішов, побажавши нам приємного перебування в цій незвичайній оселі.

Щойно лікар переступив поріг, вона перестала стримуватися і істерично розплакалася. Переривчастим голосом, крізь сльози, вона пролепетала:

– Я не хочу провести три ночі у ліжку з чужою людиною; я не хочу зрадити свого чоловіка; я не хочу, щоб мене мучила совість... розумієте, не хочу, хоч би це коштувало мені життя! Я піду і розповім лікарю, що я зовсім не ваша дружина, що це злочин так поводитися зі мною!

Я дав їй трохи виплакати і почав пояснювати.

– Що стосується вашого чоловіка, то він насамперед і заслуго-

вує на кару. Відпустити молоду гарну жінку, та ще з таким ризикованим дорученням – це заслугоує на покарання. Що ж стосується докторів совісті, то, як вам відомо, пані, я

теж одружений і також повинен мучитися докторами совісті, притому не зі своєї, а з вашої вини.

– З моєї вини? Хіба я придумала назватися чоловіком та дружиною?

– Не ви, але контрабанду везете ви, і рятувати треба було вас.

– Добре ж ви мене врятували! Ні, ні, не хочу, я піду і про все розповім владі.

– Будь ласка, пані, я не можу вам заборонити, проте прошу спочатку подумати про наступне: нещодавно у вагоні, коли ви перебували у відчайдушному, безвихідному становищі, я, щоб врятувати вас, вчинив провину, недостойну займаної мною посади. Якщо моя провина стане відома, я втрачу службу, а вас оголосять контрабандисткою, і ви, крім того, відповідатимете за законом за обман влади.

– Але жакливо! – сказала вона.

– Значить, я маю підкоритися долі.

– І ви, і я.

– Пане, чи можете ви принаймні дати мені слово честі...

– Єдине слово честі, яке я можу вам дати, обмежується тим, що я ніколи і нікому не розповім про цю... так би мовити... про цю ситуацію.

– Не тільки це. Чи можете ви дати мені слово честі, що не зловживете цією ситуацією?

– Пані, я даю вам слово до меж можливого, а ці межі не виходять за межі ліжка, на яке ми повинні ввечері лягти разом.

– Це жакливо, це жакливо! – продовжувала вона схлипувати, але я більше її не втішав.

Пізніше вона трохи заспокоїлася. Наступного ранку вона була вже набагато спокійніша, на другий день ще спокійніша, після третьої ночі зовсім заспокоїлася і не мучилася докторами совісті.

У вагоні, продовжуючи шлях до Салонік, ми вже мило і невимушено розмовляли. Я нагадав їй про нашу розмову перед кордоном.

– Чи пам'ятаєте ви мої слова про те, що дрібниця, незначна, непередбачена дрібниця, здатна змінити все в житті? Уявіть собі екіпаж, що їде дорогою. Екіпаж міцний, коні сильні, шосе рівне, і безтурботні мандрівники впевнені, що без будь-яких пригод прибудуть туди, куди прямують. І раптом маленький камінець – шина лопається, колесо ламається, і екіпаж перевертається.

– Справді, – відповіла вона, посміхаючись, – у нашому випадку екіпаж зовсім перекинувся.

– Але ви повинні визнати, що ваші валізи збереглися цілими, в них ніхто не заглядав, і ви не платили мита.

– Ви так думаєте?

На вокзалі в Салоніках нас зустрів її сестра, якій вона писала з карантину. Мабуть, у листах вона розхвалювала мої дорожні послуги, тому що сестра, коли я був їй представлений, тепло подякувала мені за люб'язність та увагу:

– Дякую вам, пане, ви так допомогли моїй сестрі!

– Я зробив все що міг! – відповів я, і наші погляди ще раз зустрілися.

О. Генрі

Роман біржового маклера

Пітчер, довірений клерк у конторі біржового маклера Гарві Максuela, дозволив своєму випадково неспроможному обличчю виразити деяку цікавість і здивування, коли о пів на десяту ранку до контори швидко увійшов його хазяїн у супроводі молодого стенографістки. Квапливо промовивши «доброго ранку, Пітчер», він кинувся до свого столу так, ніби збирався перестрибнути через нього, і відразу поринув у величезну купу листів та телеграм, що чекали на нього.

Молода стенографістка працювала у Максuela вже рік. Вона була красива жінка, але в цій красі не було нічого ініційного від стенографічного. Вона зневажала пишність чарівної зачіски Помпадур. Вона не носила ні ланцюжків, ні браслетів, ні медальйонів. У неї не було такого вигляду, ніби вона завжди готова прийняти запрошення на обід. На ній була проста сіра сукня, яка, проте, рівно і скромно облягала її постать. І строгий чорний капелюшок-тюбан прикрашало зеленозолоте перо папуги. Цього ранку вона наче світилась м'яким, сором'язливим світлом, її очі заміряно сяяли, щоки були схожі на персиковий цвіт, на щасливому обличчі відбивалися спогади.

У своєму стриманому зацікавленні Пітчер помітив, що цього ранку вона поводить ся трохи не так, як завжди. Замість пройти прямо до суміжної кімнати, де стояв її стіл, вона в нерішучості затрималась у конторі. Раз навіть підійшла до столу Максuela досить близько, щоб він міг помітити її.

Людина, що сиділа за столом, не була більше людиною. Це був заклопотаний нью-йоркський маклер – машина, яку рухали коліщата і пружини.

– Ну, в чому річ? Що таке? – різко спитав Максuel. Розпечатана пошта лежала на його столі, як кучугура бутфорного снігу. Гострі сірі очі його, байдужі та холодні, блиснули на неї майже неприязно.

– Нічого, – відповіла стенографістка і, всміхаючись, відійшла.

– Містер Пітчер, – звернувшись до довіреного клерка, – містер Максuel казав вам учора про те, щоб прийняти нову стенографістку?

– Так, – відповів Пітчер. – Він велів мені знайти нову стенографістку. Учора після обіду я сповістив у бюро, щоб вони сьогодні зранку прислали кілька зразків. Вже за чверть десята, а жоден модний капелюшок і жодна паличка ананасної жувальної гумки ще не з'являлась.

– Тоді я працюватиму, як завжди, – сказала молода жінка, – поки хтось прийде на моє місце.

І вона відразу пішла до свого столу і повісила чорний капелюшок-тюбан з зелено-золотим пером папуги на звичайне місце.

Той, кому не доводилося бачити гарячкової діяльності заклопотаного манхеттенського маклера за роботою, ніколи не зможе бути справжнім знавцем антропології. Поет оспівує «повну годину славного життя». Година маклера не

тільки повна, хвилини та секунди в ній тримаються за ремені і висять на буферах та підніжках. Сьогодні ж у Гарві Максuela був гарячий день. Телеграфний апарат почав конвульсивно розмотувати свою стрічку, телефон на столі слабував на хронічні припадки дзиччання. Контору заповнював натовп людей, які зверталися до нього через бар'єр – хто весело, хто різко, хто гнівно, хто схвильовано. Вбігали і вибігали посилені з листами й телеграмами, клерки контори бігали і стрибали, як матроси під час шторму. Навіть на обличчі Пітчера з'явилось щось схоже на пожвавлення.

На біржі бушували урагани та снігові бурі, виникали обвали, ожеледі та виверження вулканів, і усі ці стихійні нелади відбувалися в мініятурі в конторі маклера. Максuel відсунув стілець до стіни й укладав угоди, танцюючи, як балерина на пуантах. Він стрибав від телеграфного апарата до телефону, від столу до дверей з професійною проворністю арлекіна.

Серед цього дедалі більшого напруження маклер раптом помітив перед собою закручений чубок золотавого волосся, над яким похитуючись балдахін з оксамиту і страусових пер, сак із штучного котика та низку великих, завбільшки з добрячий горіх, коралів, на кінці якої, десь аж біля підлоги, висіло срібне сердечко. З цими аксесуарами була зв'язана самоплевнена молода особа. Поряд неї стояв Пітчер, готовий пояснити її появу.

– Це з стенографічного бюро, відносно місця, – сказав Пітчер.

Максуел обернувся; в руках у нього були папери і телеграфні стрічки.

– Якого місця? – спитав він, насупившись.

– Місця стенографістки, – відповів Пітчер. – Вчора ви сказали мені подзвонити в бюро, щоб сьогодні зранку прислали нову стенографістку.

– Ви збожеволіли, Пітчер, – сказав Максuel. – Як я міг дати вам таке розпорядження? Міс Леслі вже цілий рік, відколи вона тут, чудово працює. Місце за нею, поки вона сама не надумає відмовитися од нього. У нас нема вільних місць, мадам. Повідомте бюро, Пітчер, і нікого більше до мене не водіть...

Срібне сердечко з обуренням залишило контору, незалежно погойдуючись і зачіпаючи конторські меблі. Пітчер, вибравши хвилину, зауважив бухгалтерові, що «старий» з кожним днем стає все більше неуважним та забудькуватим.

Натиск невідкладних справ ставав дедалі дужчий, темп роботи зростав. На біржі топтали і шматували з підвожини акцій, в які клієнти Максuela вклали великі гроші. Накази про купівлю та продаж літали туди-сюди, як ластівки. Під загрозою була частина власного портфеля акцій Максuela, і він працював з величезним напруженням, мов якась складна, тонка і сильна машина, пущена на повний хід; не вагаючись, він вчасно знаходив потріб-

ні слова, рішення і діяв швидко й точно, як годинниковий механізм. Акції та зобов'язання, позики і закладні, прибутки й цінні папери – це був світ фінансів, і в ньому не було місця ні для світу людини, ні для світу природи.

Коли настала пора обіду, цей вир на якийсь час трохи затих.

Максуел стояв біля столу, в руках у нього було повно телеграм та записів; за праве вухо він закрив авторучку, волосся розкуйовдженими пасмами спадало йому на лоб. Вікно було відчинене, бо мила швейцарка Весна вже посилювала в радіатори парового опалення землі трохи тепла.

І через вікно в кімнату проникали – може, випадково – чудові пахощі, тонкий і солодкий запах бузку, який на мить примусив маклера замислитися. Бо цей запах наляжав міс Леслі. Це був її запах, і тільки її.

Цей запах поставив її перед ним – видимо, майже реальну. Фінансовий світ раптом зменшився, став як порошок. А вона була в сусідній кімнаті, за якихось двадцять кроків.

– Йй-богу, я зараз це зроблю, – мовив Максuel напівголосно. – Зараз я її спитаю. Дивно, як я раніше не зробив цього.

З поспішністю біржового гравця, який намагається покрити недостачу вже проданих товарів, він кинувся в суміжну кімнату до столу стенографістки.

Вона глянула на нього і всміхнулася. Легкий рум'янець зарожив на її щоках, а погляд був у неї лагідний та щирий. Максuel сперся ліктем на її стіл. Він усе ще тримав у руках купу паперів, а за вухом у нього стирчала авторучка.

– Міс Леслі, – поспіхом почав він, – я маю щонайбільше хвилину вільного часу. За цю хвилину хочу вам щось сказати. Чи згодні ви стати моєю дружиною? У мене не було часу залицятися до вас, як це звичайно роблять, але я справді люблю вас. Кажіть, будь ласка, швидше – вони вибивають останній дух з «Об'єднаних Тихоокеанських».

– Про що ви говорите! – вигукнула молода жінка. Вона підвелась і широко розплющеними очима глянула на нього.

– Ви не розумієте мене? – занепокоєно спитав Максuel. – Я хочу, щоб ви вийшли за мене заміж. Я люблю вас, міс Леслі. Я давно хотів вам сказати про це і ось вивабив вільну хвилину, поки там трохи стихло. О, знову мене кличуть до телефону! Скажіть їм, щоб почекали хвилину, Пітчер. То як, міс Леслі?

Стенографістка повелася дуже дивно. Спершу, здавалось, вона здивувалась, з її розгублених очей ринули сльози, а потім вона радісно всміхнулася крізь сльози і ніжно обняла однією рукою маклера за шию.

– Тепер я розумію, – сказала вона лагідно. – Це все та робота вибила на якийсь час із твоєї голови все інше. А спершу я злякалась. Невже ти забув, Гарві? Ми ж обвінчалися вчора о восьмій вечора в Маленькій церкві за рогом.

Віталій Корж: книга життя «Еківоки»

Віталій Терентійович Корж – відомий український політичний і громадський діяч, наш земляк з Чернігівщини. Народився у селі Дроздівка Куликівського району у простій селянській родині. І хоч уже понад півстоліття мешкає в Києві, ніколи не поривав зв'язків з рідним селом, допомагає землякам, є активним членом Чернігівського земляцтва в Києві. Заслужений економіст України, кандидат економічних наук, Почесний громадянин Києва.

За плечима – наполеглива праця на залізничному транспорті, в економіці, науковому середовищі, бізнесі інтернет-технологій. Віталій Терентійович – депутат Верховної Ради України трьох скликань, бере активну участь у благодійній роботі. Він автор численних публікацій у періодиці, кількох книг публіцистики.

Віталій Корж написав у 2019 році книгу прози «Еківоки». Це цікаве поєднання художнього і документального письма, книга оповідань, новел, етюдів, а сам автор влучно назвав їх оповідками. Вийшла у Чернівці, у видавництві «Десна», у гарному поліграфічному виконанні. Книга зайняла перше місце в номінації прози в обласному конкурсі «Книга року-2019». За цю книгу автор у 2020 році був відзначений головною творчою нагородою Чернігівщини – Премією імені Михайла Коцюбинського.

У нашій газеті в номерах 2, 4, 7, 13 надруковано кілька оповідань з книги. Ось ще одне колоритне оповідання з неї.

І вітаємо Віталія Терентійовича з його ювілеєм, який припадає на 16 серпня.

На околиці Чернігова, у селищі Коти на вулиці Гарматній мешкав мій ровесник – Славік Турок. З ним ми періодично зустрічались у місті, разом влаштовували якісь розваги. Позаяк я грав на баяні, то він мене часом запрошував до себе на іменини та інші святкові події. Так я познайомився з його батьком, веселим, товаришким чоловіком.

Батько-Турок мав унікальну властивість – постійно шукав привід, щоб зробити чергову добру справу. У нього виходило це невимушено, без жодної підготовки, експромтом. Добрі справи до нього ставали у чергу.

Та й робота була у нього відповідна – підводою, запряженою однією конячкою, такою ж доброю, безвідмовною, без претензій до своєї долі та господаря, розвозив товари з бази до крамниць. Знав, коли, кому, що і скільки треба привезти. А що всі були задоволені його роботою, то він завжди перебував добряче напідпитку. Вважалося, що такий стан сприяв йому ще більше робити навколо себе добрі справи.

Перша добра справа, яку він зробив для мене, – зняв проблему штанів, що їх мої батьки невдало купили мені в подарунок у сільському магазині.

Штани були занадто великими, і я їх ніяк не міг носити. Це мене гнітило, і я не знав, що з ними робити. А після їх «підгонки» у чернігівській знаменитій швейній майстерні мого родича Коржа Романа Івановича, вони набули зовсім людських якостей. Носити їх у такому вигляді було несила і позбавитись теж.

Невідомо, за яких обставин про це довідався дядько Турок. Переконавшись, що штани для мене є непереборною бідою, особливо після ознайомлення з історією появи їх у мене і наступними метаморфозами, у нього миттєво виникло бажання зробити добру справу. Здається, навіть зрадів такій можливості.

Взяв у мене з рук злочасні штани, збурнув, не дивлячись, у куток, а мені відрахував і дав гроші. Чи може хоч хтось уявити, яке це було для мене полегшення. Потім я побачив Славіка у тих штанах. Чесно зізнаюсь, краще б я цього не бачив.

Проте, історія зі штанами була лише початком. Далі події розвивались у прискореному темпі.

В якийсь вихідний день зібралась тепла компанія молодих людей – друзів Славіка і його сестри. Було гамірно, весело, у всіх гарний настрій. Звичайно, і я там був з баяном.

Щоправда, у мене деколи з'являлось бажання продати цей старезний музичний інструмент. Він не задовольняв жодних вимог: ні зовнішнім виглядом, ні технічним станом, а особливо, вагою – ну дуже важкий. А причиною великої ваги були мідні планки, і це подавалось як головна його перевага перед іншими баянами.

Інколи, заглядаючи усередину баяна, я бачив ці планки з міді, товщиною понад сантиметр. Мріяв купити новий, сучасний баян, але де ж взяти гроші?

Мабуть, про це тоді думав і батько Славіка. Як людина конкретних дій, він взявся до справи.

У базарний день Турок потинявся між коровами, свинями, козами, іншою строкатою живністю та їх власниками. Власники натхненно агітували небагатьох покупців, що знічев'я вешталися поміж рядами й байдуже дивилися на товар. Мабуть, ще не вирішили, чи треба їм щось купувати чи ні.

Отак спроквола йшла торгівля в той день, аж поки не втрутився Турок. Миттєво зорієнтувався, що до чого, і почав енергійно діяти. Бачить: у розгубленості нудьгують двоє дядьків. До їхнього возу прив'язана дебела телиця, яка зацікавлено заглядає у вічі кожному покупцю. Починається розмова: звідки та як, для чого, за скільки, хто вдома, і ще з'ясували багато нікому не потрібних питань.

Під час спілкування він помітив остронь бабу з дідом, котрі радились між собою і зацікавлено блимали очима в бік телиці. Цього було достатньо, щоб зрозуміти, про що йдеться. Ще мить – і наш Турок вже розповідає про переваги цієї телиці перед усіма іншими: вона їсть зовсім мало, культурна, невибаглива, молоко буде давати, навіть не знаючи бика, телиця зробить їх щасливими, і вони будуть жити з нею до ста, а мо' і більше років.

Баба і дід слухали все це і раділи тому, як вони заживуть тепер утрюх. Вони вже вірять, що скоро одужають, що буде у них завжди достаток, діти будуть часто провідувати, а внуки будуть любити тільки їх. Життя докорінно зміниться на краще. А гроші – що, тільки триуго за них і ніякої від них користі. Телиця – ото щастя. Купуємо!

Про ціну майже не дискутували. Оцей добрий чоловік знає ціни, хоче допомогти, гарно розклав умови і процедуру купівлі. Все завершилось успішно: дядьки порахували гроші і залишились задоволеними.

Баба з дідом погладили теличку по голові й по спині, пошкребли шию, пригостили шматочком хліба, який взяли собі на обід. Теличка не відмовилась, швидко з'їла та побажала ще, але більше не було.

Відтак теличка впевнено крокувала за дідом, а баба, з теплою посмішкою, йшла позаду.

Дядьки, з радості, що так успішно продали телицю, добряче відзначили «на трюх». А потім ще відзначали кілька разів. Особливо раділи колишні власники телиці тому, що познайомились з таким добрим чоловіком, – веселим, який все знає, все може і ні в чому не відмовляє.

Коли дійшло до освідчення у «вічній дружбі» і відданості, новий друг запропонував селянам здійснити такий вчинок, який приємно здивує не лише їх домашніх, а й все їхнє село. Адже у розмові виявилось, що в селі досі нема баяна, а учасники художньої самодіяльності давно мріють про баян і сподіваються, що якби в селі з'явився баян, то не тільки самодіяльність, але і вся культу-

Поки я налаштував ремінь та зручно всівся на стільці, батько Славіка розповідав захоплюючі легенди про походження баяна. Вони й мені видались дуже цікавими.

Почав я грати. Для розігріву прогнав по гудзиках гамми зверху до низу, потім у зворотному напрямі, щоб присутні зрозуміли, що перед ними справжній баяніст. Потім з випадкових фрагментів заходився творити якусь мелодію. Батько почав виразно рухати плечима, в такт мелодії. А коли я темпово врізав «Коробейнікі» – почав співати.

Щойно я дійшов до «цени сам платіл немалие», як один із прибульців дістав гроші, які ще залишились від телиці, перерахував і, бачу, – дещо вагається. Але коли я розвернув тему в конкретику – «не торгуйся – не скупись» і «цени добавляй», другий, що зачаровано вслухався у мелодію, мабуть, змикитив, що справа може ускладнитись і вже встає рубка. Бо не даремно в пісні про це говориться, доведеться, не дай Боже, до ціни ще щось додавати, а резерви вичерпані, й вся операція може провалитись. Отож схопився, рішуче ступив до свого товариша, що все стояв у нерішучості посеред кімнати, рвучко висмикнув у нього гроші й віддав мені в руки, а свої обидві руки поклав на баян.

Цим жестом, очевидно, хотів засвідчити, що торги завершено, купівля-продаж відбулась успішно. Гуртом зняли з мене ремінь, в оберемок згребли баян, непередбачено з'явився в руках гостей великий мішок, заплхали в нього баян і, на цей раз поспіхом, заходились на вихід з хати.

Батько Турок, як найдорожчих гостей, провів дядьків до возу, розсадив їх симетрично по обидва боки, допоміг ноги рівненько звісити до низу, посеред возу поклали баян. Тепер зручно, можна кожному тримати під контролем придбане. Той, що з правого боку, отримав у руки віжки.

По тому ще довго обнімались, цілувались, прощались, як найрідніші люди. Останнє напутнє слово було таке, що баян має якісь сакральні властивості. На ньому можна навчитися грати дуже легко, швидко, не потрібно вчителів, самовчителів й іншої дурниці. Це в містах звикли, від знічев'я, ходити до музичних шкіл, училищ, консерваторій. А для сільських хлопців, таких тямущих, як оце ви, то все ні до чого. Бери і грай. Отак як отой, що віддав вам цей баян. Вуха є, почув мелодію – сідає і грає. Відтепер у вас є перспектива.

Окрилені таким напуттям, з відчуттям, що тепер у них життя піде зовсім по-іншому, дядьки усвідомили, що ось де, ось в чому справжнє щастя.

Додому конячка тягла віз радісніше, бо везла двох веселих людей, сповнених мрій і надій змінити, нарешті, життя на краще. Бо відтепер у них є не якась там телиця, а справжня, радісна перспектива.

Віталій КОРЖ

Баян

Оповідання

рієнтувався, що до чого, і почав енергійно діяти. Бачить: у розгубленості нудьгують двоє дядьків. До їхнього возу прив'язана дебела телиця, яка зацікавлено заглядає у вічі кожному покупцю. Починається розмова: звідки та як, для чого, за скільки, хто вдома, і ще з'ясували багато нікому не потрібних питань.

Під час спілкування він помітив остронь бабу з дідом, котрі радились між собою і зацікавлено блимали очима в бік телиці. Цього було достатньо, щоб зрозуміти, про що йдеться. Ще мить – і наш Турок вже розповідає про переваги цієї телиці перед усіма іншими: вона їсть зовсім мало, культурна, невибаглива, молоко буде давати, навіть не знаючи бика, телиця зробить їх щасливими, і вони будуть жити з нею до ста, а мо' і більше років.

Баба і дід слухали все це і раділи тому, як вони заживуть тепер утрюх. Вони вже вірять, що скоро одужають, що буде у них завжди достаток, діти будуть часто провідувати, а внуки будуть любити тільки їх. Життя докорінно зміниться на краще. А гроші – що, тільки триуго за них і ніякої від них користі. Телиця – ото щастя. Купуємо!

Про ціну майже не дискутували. Оцей добрий чоловік знає ціни, хоче допомогти, гарно розклав умови і процедуру купівлі. Все завершилось успішно: дядьки порахували гроші і залишились задоволеними.

Баба з дідом погладили теличку по голові й по спині, пошкребли шию, пригостили шматочком хліба, який взяли собі на обід. Теличка не відмовилась, швидко з'їла та побажала ще, але більше не було.

Відтак теличка впевнено крокувала за дідом, а баба, з теплою посмішкою, йшла позаду.

ра в селі різко піднялася б на високий рівень.

Турок гаряче розпалював уяву співрозмовників. Оце буде історична подія для всього села! Треба вам купити баян. Гроші є, якраз вистачить. Я знаю один варіант – ну точно для вас, по всіх параметрах. Ви мені повірте. У мене є один хлопець, який має баян і його можна вмовити за моєї участі продати вам того баяна.

Баян – казка. Таких тепер не буває. Звук мелодійний, вигляд солідний, навіть вражаючий, а головне – мідні планки. Де ви тепер знайдете мідні планки? Нема ніде. За такі планки платять у світі величезні гроші. А тут, вважайте вдома, можна купити таке диво. Поїхали зі мною.

Всілися всі троє на віз. Конячка напружилась і потягла веселу компанію, куди вказував віжками дядько Турок. Довго їхали, неквапно, із центру міста на околицю. Переслухали багато цікавих історій із бурхливого життя нового знайомого.

Десь під вечір ми побачили у вікно, що біля двору зупинилась підвода. На ній – два незнайомих чоловіки й батько Славіка. Всі утрюх прямують до хати, а конячину з возом залишили терпляче чекати біля хвіртки на вулиці...

Непевними кроками, похитуючись у різні боки, дядьки вваляються у світлицю, де одразу запанувала атмосфера винятковості події. Таких поважних гостей тут не чекали. Повинно відбутись щось дуже серйозне.

Ініціативу, зрозуміло, взяв на себе батько Славіка. З порогу він оголошує, що приїхали покупці на баян. Артистично провівши рукою, каже: «Ось він!», і показує на баян, який горою лежить на ліжку. Глипнув на мене: «Ану заграй!».

Наталка ФУРСА

* * *

Це літо розписане батиком –
у снах, що мене манили.
Авжеж, ти – моя романтика,
ну майже екзотика, милий.
Я в них не була пречистою
ні квіткою, ні зорею –
бо снилась собі одаліскою
в гаремі якогось бея.

Пташки розтуляли дзьобики,
квітки роздавали барви...
Я грілась в твоїх субтропіках,
таких нетутешньо гарних.
Ставала навшпиньки музика,
вливаючи море – в небо.
І ти мене звав сплоскою
і не відпускав од себе.
І сміх не лякав розплатою,
а сявав, як бісер білий.
І щось, розписане батиком,
спало на з мого тіла...

А ранок туману крижмою
стелився й ховав те диво –
і я червоїла – вишнею –
від сорому, що щаслива...

2020

* * *

...А зорі аж поколюють обличчя,
коли дивлюся в небо перед світом.
Я так живу, неначе літо – вічне,
неначе знаю тільки вічне літо.

Крізь дах дір'явий затікає злива –
я чую часу перестук крапчастий.
Я так живу, як мертва... чи щаслива –
в якомусь позасвітті й позачасці.

Немов немає жодної причини
душі – боліти і трудитись – тілу...
Я так живу, неначе я – стеблина,
яка тримала квітку
і впустила.

19. 07. 2023

* * *

В сна всохла, пів літа спито,
дощ горохом дорогу мостить...
Це метелик чи лист на вітрі,
що упився теплом і світлом –
і уже виглядає осінь?

Ще пів літа, ще стільки сонця,
що нескоро в меди загусне,
та дрижить той метелик в оці,

та мигтить той листок в потоці –
наче зірвана з діви хустка.

Ще й вінок не застяг в лататті,
ще пів віку до сивих пасем...
Це метелик чи лист крилатий,
це метелик чи лист в багатті,
золотому багатті часу?

20-21. 07. 2023
Ромодан, Полтавщина

Микола БУДЯНСЬКИЙ

Півонії

Вже давно ні побачень,
ні звісточки навіть

І роки не ідуть, а біжать напрямки.
Від тієї весни залишилася пам'ять
Та жагуче бентежить твоєї руки.

Наші верби уже відлетіли у вирій
І стежки за селом заросли забуттям.
Ми були такі юні, мрійливі і щирі,
А тепер вже не ті – потоптало життя.

А як біг я на зустріч!.. Півонії квітли
(Ця ж бо квітка і досі, як юнь, осяйна).
В ній ще настрої весни,

та вже пахощі літа,
Ми пили їх й п'яніли, немов од вина.

Знов півонії квітнуть і манять у літо.
Як колись, край стежини з букетом стою.
Згрікло щастя давно, як вино недопите,
А я дивний такий, бо і досі люблю.

05. 06. 2023

Білий налив

Заросились трав зелені гриви,
В'яже стежка тишу молодю.
Спілим дивом Білого наливу
Ходить місяць в нашому саду.

Пізній вечір м'якне, наче вата,
Та враз зблиснув промінець ясний –
То в гнізді на хаті лелечата
Усміхнулись у дитячій сні.

І знов спокій на усю планету,
Ніби хтось війну заворожив
Й на пері не ступленім поета
Не болить краплиночка сльози.

І спить мати втомлена й щаслива –
Син привів у хату молодю.
...Спілим дивом Білого наливу
Ходить місяць в нашому саду.

12. 07. 2023
Чернігів

Олена КОМПАНЕЦЬ

* * *

Летить у прірву й скаженіє світ,
лиш міццю погляд, зітканий з любові.
Я промовчу про «до» і «від»
і про життя у довгій болі.

Усе ще мрію про дива,
шукаю помазки у долі
все, що згубила, не змогла,
усі свої «ромашки» в полі.

На цім шляху із запізнених мрій,
де зорі в небі кольорові,
у спину досі вітровий
і вирви темні стопудові.

Пірнаю в лаву весняну,
у час – нестримно, невблаганно.
Живу й світити попрошу,
моя Пречистая осанно!

* * *

Як погано без світла в житті,
в полотні посірілого неба.
Час не в силі усе це подіти,
ім би сонечка крапельку треба.

Щоб зігралась душа з висоти,
та вже пахощі літа,
сил не бракло вставати й іти,
дізнаватися: «Як ти?! де ти?»

* * *

Серце креслить далекі орбіти,
сипле спогади білі, як дим...
Час не в силі усе це подіти,
презентуючи довгий екстрим.

Проростають у ньому всі смутки,
запинаються рани в хустки...
Лиш голубляться в днях незабудки,
що із нами яскраво цвіли.

Заплітаю в життя їх пелюстки,
вигаптовує ніжні слова:
«Незабудки мої, незабудки...»
А у відповідь – тиша німа.

Серце креслить далекі орбіти,
сипле спогади, в мріях снує.
І зоріють із ним сині квіти,
божевілля твоє і моє.

* * *

І зосталася з сонцем без неба
й не зіткала для двох рушники.
Все, що треба було – вже не треба:
тліють тихо ужинки душі.

А у серці від голок задуха,
у очах – неслухняна сльоза.
У бутті аж по самій вуха
у війну, як у купіль, ввійшла.

Трун гіркий зазигзавив в дорозі,
позбивалися ноги й думки.
Та ромашки мої світлокоші
на шляху завше поруч. Живі.

І у сонці із ними, без неба,
без зірок і казкових надій,
позбиравши усі свої «мега»,
толочу поміж цвіту піри.

2023
Сновськ

Ірина КУЛАКОВСЬКА

* * *

Зазирнула в гості стигла осінь,
Жовтокоша, боса, мовчазна.
Принесла бентеги стоголосі.
Уточила горлкового вина.

Розчавила між долонь горіха
Натцесерце, надзелень, на щем...
Похлинула полиновим сміхом.
Заіскрилась гамірним дощем.

Дім старий наш візитерці радий,
Хоч в святвечір, хоч в розмай весни.
І врочисті їй тріщать рулади
У шпаринах тлусті цвіркуни.

Ти наллеш їй часу, чару, чаю.
Я відкраю світла й пирога.
Всі гризоти відшепчу, розраю.
Нам ця осінь кривна, дорога.
Нам вона і посестра, і пані,

Храм поганський і іконостас...
Ми ж одвіку ув одній ковбані -
В міждоріжжі безсезонних трас...

13. 07. 2022

* * *

Знов сниться осінь тиха і м'яка,
Із рудувато-палевим відливом,
Як відблиски ранкового проміння
На шерсті Хатіко...

Під цокіт кроків,
Бентежний гамір станцій,
Слів уламки
І квілення ледь чутне -

Гуркіт, оберт.
Вставляє доля ключ
В замковий отвір,
Змикає коло.

І в болючих скронях
Пульсує:
«Я мушу дочекатися,
Щоб жити».

Щоб розділити на двох
Цей сон про осінь,
Щоб на міцному теплом плечі
Наплакатися не скабками льоду...
Я маю дочекатися...
А вітер
Виттям собачим рве тривожну тишу.

Жбурляє мідні пера з верховіття.
Звиває стебла, віти, квіти, миті
В колючу кулю перекотиполя
І гонить по в'язку бездоріжжю...
А повідець тремтить

в затерплих пальцях

І висковзає.

І крізь час, крізь втому
Мчить Хатіко навстріч
На мрійну зустріч.
І в пеленах туманного світання
Світ розчиняється...

12. 07. 2023
Чернігів

Раїца ОБШАРСЬКА

* * *

Вона його любила просто так,
Не за красу, не за великий розум,
Він був для неї так, неначе доза
Гірко шоколаду на вустах.

Тулилася до рук його плечем,
До запаху замороженого тіла,
І до нестями ніжності хотіла,
Сміялась і заходилась плачем.

Немов зурочив хтось чи поробив,
Стерня його неголеного смутку,
Очей блакитні сполінілі згустки,
Були для неї, наче диво з див.

Ота хвороба, як намиста жмут,
Із чорного, як ніч татування,
Не змити, тільки вирвати кохання
З душею можна і лише йому...

22. 07. 2022

* * *

До ясності, до істини, до дива,
Без посторонніх, вдумайся на мить,
Чи післязавтра буде це важливо,
Що нині так тривожить і болить.

Усі твої запрошення і візи,
Усі мандрівки, що не відбулись,
Валяються в кишенях і валізах,
В будиночках картонних, і колись
Ти пошкодуєш, але буде пізно,
Свіча вже догорятиме твоя,
І ти на світ дивитимешся слізною
І злісно на свічки, що ще горять.

Задмухати їх сили вже не стане
І ти під храмом станеш нежива,
Та срібний дощ їти не перестане,
У світі не закінчаться дива.

Ти зрозумієш – чорне, то не сажа,
Це ще і ніч, в жагучий щастя час.
У різних фільмах різні персонажі,
У кадрах, що і в профіль і в анфас...

16. 07. 2023

м. Чортків, Тернопільська обл.

Поетична Прилуччина

Ніна ТКАЧЕНКО

* * *

Шугає вітер по асфальту –
Твої розшукує сліди.
Хоч знає, знає, що не варто –
Ти не повернешся сюди.

Вже листя стало напівчорне,
Асфальт поземкою дзвенить.
Та все одно під серце горне
Минулих днів щасливу мить.

14. 11. 2002

* * *

Категоричність – різка,
аж зайва.
Кудись зникають слова і зміст.
Крикливе світло –
осколок саява –
Канонізує сучасний піст.

Коритись – пізно,
мовчати – рано,
Казати – грішно усім підряд.
Коли так легко стають
обманом
Колишні дати колишніх свят.

05. 09. 2006

* * *

Не загуби мене в безсонні –
Я ще не знаю, де живу.
Думки ляжливо-безборонні
Долають ламану криву.

Не загуби мене в мовчанні –
Слова народяться колись.
І будуть перші чи останні,
І нам без них не обійтись.

24. 05. 2010

Тетяна ШЕВЧЕНКО

* * *

Летить, мов ластівка,
липневе літо,
Наливкою спливає у бокал.
І стільки літ отих уже розлито,
Що близько лазуровий
перевал.

Але коли хлюпоче море лілій,
Складає крила
полиновий сплн.
Легкі пелюстки ластяться
до тіла,
Лікує дух благоуханний дзвін.

І кличе легіт запашний у вирій,
У літепло колишніх милих мрій
У снах плисти під коліскову
лілій,
Ливившись за лаштунками
із вій.

19. 07. 2022

* * *

Коли ворожа сила серед бою
в повітря посилає смерть
сліпу –
думки мої, слова мої –
з тобою,
мій хлопчику у східному степу.

Коли в окопі ти чи просто неба,
чи під дощем,
чи в снігову крупу –
і день і ніч молюся я за тебе,
мій хлопчику у східному степу.

Коли шалена спека
палить стебла
і сушить сліз моїх гірку ропу -
води і затінку я шлю до тебе,
мій хлопчику у східному степу.

Коли ж настане край
цьому двообою,
ми скинем рать жорстоку
і тупу –
я вірю, ми зустрінемось
з тобою,
мій хлопчику у східному степу!

23. 07. 2023

Ніна ГОРБАНЬ

* * *

Ти мене обіймаєш дощем,
Пелюстками розкішної
мальви.

І солодкий благесенький щем,
Бо цей дощ, що між нами, –
не зайвий.

Він так спрагло
торкається вуст,
І твої вицілює губи,
Ніби доторк медовий загус
І веде до останньої згуби.

15. 07. 2023

* * *

Літо ж не може гірчити?
Промінь застряг у медах,
Солодом сливи наліті,
Сотами пахне в садах.
Реготно влітку нагідкам,
Соняшник рветься увись,
Навіть роса, як лепітка,
Блимає з літом у ритм.

Кошик наповнила пижма,
Клевер зерном солодить –
Царство солодкою літа...
Тільки чому ж так гірчить?

2023

Українське розуміння в народній творчості та Микола Цертелєв

Українська нація, перебуваючи у багатомісячному поневоленні, створила особливу систему звичаїв, вірувань, світорозуміння.

Одну з перших науково-дослідницьких праць у цій царині створив Микола Цертелєв, який займався збиранням стародавніх малоросійських пісень, фольклору, що вийшли друком у 1819 році.

Цертелєв Микола (спр. прізвище Церетелі); народився 1790, м. Хорол, тепер Полтавської обл. Він один із піонерів української фоль-

клористики, видавець і дослідник народної поетичної творчості. Походив з грузинського князівського роду. Навчався в Харківському, потім у Московському університеті, який закінчив 1814 р. Вчителював на Полтавщині. У 1820 – 1823 рр. належав до декабристського «Вільного товариства аматорів російської словесності», співпрацював з О. Бестужевим та К. Рилєєвим.

З 1839 р. обіймав посаду помічника попечителя Харківського навчального округу. У 50 - 60-ті роки служив у Москві та в канцелярії Кавказького навчального округу.

Захоплення українською піснею виніс з дитячих та юнацьких літ. Як писав він 1825 р. А. Ізмайлову, «доля давно вже відштовхнула мене від батьківщини, однак я пам'ятаю все, не тільки бачені мною предмети, але самі звуки, що вражали мене в дитинстві; пам'ятаю багато пісень і приказок: сховище народних думок і почувань – перші враження незгладимі».

Головна заслуга М. Цертелєва в тому, що він видав 1819 р. в Петербурзі збірки «Опыт собрания старинных малоросійських песней», яка фактично започаткувала українську фольклористику. У передмові «Рассуждение о старинных

малоросійських песнях» автор акцентує на «поетичному генії» українського народу. Особливу увагу привертає видавець до «сили почувань та краси зображень співців Малоросії», а також до «чистої моральності», якою «завжди відрізнялись малороси». Водночас М. Цертелєв зауважував, що зібрані ним твори — то вже «завмираючий відголос гармонії, яку було чути колись на берегах Дніпровських», а мова українців, «не менше інших мов придатна для поезії».

Від 1823 р. Цертелєв був директором училищ Тамбовської потім Полтавської губернії, з 1839 по 1859 – помічник куратора Харківського навчального округу. В цей період організував в своєму будинку літературні вечори для харківських студентів і професури. Підтримував особисті контакти з українськими діячами першої половини XIX ст., зокрема з Т. Шевченком, який у листі до Цертелєва від 23 жовтня 1844 року писав, щоб цей посприяв у поширенні на Харківщині «Живописной старини».

У 1861 р. Цертелєв вийшов у відставку, глибоко переживав смерть Т. Шевченка, вважаючи передчасну смерть поета великою втратою для нації.

Передовсім М. Цертелєв є автором ряду поетичних творів та робіт по літературознавству, деякі видання були нагороджені срібною медаллю. Особливо за збір українських кобзарських пісень. У своїх творах М. Цертелєв українську народну пісню ставив вище найталановитіших романів і поем, оскільки ці пісні демонструють геній і дух українського народу. Займався теоретичними проблемами фольклору: вивчав жанрову специфіку, класифікацію фольклорних видів. Засуджував підробки під фольклорно-етнографічні твори, що мали місце в добу романтизму у 1820 – 1840 роках. Вивчав «Слово о полку Ігоревім».

Незважаючи на те, М. Цертелєв якось мало помічений в наших літературних описах. Більш відомі його наступники – М. Максимович, І. Срезневський, М. Костомаров, у Галичині М. Шашкевич та ін. Збірка М. Цертелєва – одне з видатних явищ в українській фольклористиці, що справило великий вплив на розвиток нашої літератури, сприяло посиленню інтересу до України та українства в цілому.

Цікавою є стаття М. Цертелєва «О народных стихотворениях»

(1827), написана у формі листа до М. Максимовича. З кінця 20-х років М. Цертелєв відійшов від фольклористично-наукової діяльності. Проте він «першим в Україні зробив рішучий крок до реабілітації народної естетики, визнання її як критерію художності літератури» (М. Яценко).

Припало працювати Миколі Цертелєвові в умовах, коли українство було представлено майже виключно селянами. Еліта, за незначним винятком, русифікувалася або полонізувалася. Драматичність ситуації посилювалася тим, що 80 % українців жили в імперії, провідна нація якої не лише мала панівну верству, але й потужні державні інституції, які забезпечували їх інтереси, а вони не керувалися гуманними методами. Дещо чіткіше став відроджуватися український рух в другій половині XIX і на початку XX століття.

Помер Микола Андрійович Цертелєв, видатний український етнограф та збирач фольклору, один із перших дослідників і видавців української народної поезії, 8 вересня 1869 р. у Моршанську, Тамбовська губернія, там він і похоронений.

Василь Пачовський

Василь Пачовський народився 12 січня 1878 р. в селі Жуличах біля Золочева на Львівщині. В сім'ї сільського священика Миколая – доброгосподаря та одночасно зразкового українського патріота і народовця. Мати Марія походила з роду Боярських, в якому теж було багато священиків. Початкову освіту Василь отримав у рідному селі, 1889 року його віддали до польської гімназії в Золочеві, з якої був виключений за сміливу патріотичну промову на могилі шкільного товариша. Василь переїхав до Львова. Тут він протягом трьох років навчається приватно і у 1890 р. екстерном склав іспити гімназіальні.

У 1891 р. у Василя помер батько і в житті хлопця наступили матеріальні труднощі. Незважаючи на те, Василь поступив на студію медицини у Львівський університет і одночасно слухав лекції з української літератури. Під час студій у нього зростає велике зацікавлення до творчої праці. У 1901 р. він видає друком першу збірку «Розсипані перли». Ця збірка засвідчила, що в нашу літературу прийшов надійний поет.

Василь Пачовський, як енергійна людина, виступив 19 листопада 1901 р. на студентському вічі з сильною патріотичною доповіддю на тему захисту української мови. За цей виступ він разом з своїми побратимами був виключений з університету. Він виїхав до Відня і там пощастило йому дістатися на Віденський університет і студіювати історію та мистецтво на філософському факультеті, який успішно закінчив 1909 році.

Повернувшись до Львова, одружився з Неонілою Горницькою і обійняв посаду учителя української академічної гімназії у Львові.

Пачовський брав участь у створенні й діяльності літературного угруповання «Молода муза», яке видавало літературно-мистецький журна «Світ», що тішився великим читачьким зацікавленням. Видає свої збірки, згадані «Розсипані перли» (1901), «Сон української ночі» (1902), «На стоці гір» (1907), драматичні твори «Сонце Руїни» (1909), «Ладі й Марені – терновий огонь мій...» (1913) та інші.

Перша світова війна внесла коректи в житті Василя Пачовського. Спочатку він був у війську, потім працював у таборах військово-виполонених українців в Австрії та Німеччині. А згодом викладав на курсах української мови та історію. У 1919 р. якийсь час перебував у Кам'янці-Подільському, захоплений ідеями С. Петлюри, М. Шаповала, В. Темницького, але розійшовся з ними в питанні про шляхи побудови й характер української державності.

З 1920 р. В. Пачовський в Ужгороді разом із В. Бирчаком редагує часопис «Народ». Перебував протягом десятиліття на посаді вчителя гімназії в Ужгороді, а потім у Берегові. Згодом з сім'єю оселився в Перемишлі, де працював

заступником учителя українською гімназією та був настоятелем Бурси Св. Миколая, що містилася по вул. Баштовій в Перемишлі. Працюючи педагогом, Пачовський пильно вивчав історію України, написав кілька циклів поетичних творів, поему «Князь Лаборець» та казку «Золотий Гвіздок» та інші. На увагу заслуговують подальші збірки автора; «Огні мести» (вірші 1923 – 1927 рр.), «Розгублені звізди» (1927), «Дзвін слави князям» (1930 – 1933), що так і не були видані. Якщо в ліриці Пачовського тема трагедії бездержавності української нації розвивалася поступово, то у драматичних творах вона посіла провідне місце, починаючи вже з п'єси «Сон української ночі» (1903), в якій народна фантастика вигадливо переплітається з історичними натяками та алюзіями. Ідейне спрямування, започатковане «Сном української ночі», розвивається у подальших п'єсах, серед яких найважливішими є драма «Сонце руїни» (1908 – 1909 рр.) та «містичний епос» «Золоті Ворота...» (Лишилася незавершеною.) У першій з них висвітлюється період Руїни (1663 – 1687 рр.). Драма була сповнена тривожними видіннями, вона наче вичувала наближення катастрофи. Це передчуття ще більше посилюється у п'єсі «Сфінкс Європи», написання якої збігається з початком першої світової війни. Потім були ще п'єси «Роман Великий» (1918) та «Гетьман Мазепа» (1933).

Над епосом «Золоті Ворота» В. Пачовський працював протягом двох останніх десятиліть життя. За задумом автора, поема мала складатися з трьох частин: «Пекло України», «Чистилище України» та «Небо України». Ці назви свідчать, що В. Пачовський узяв за зразок

«Божественну комедію» Данте. Автор завершив перші дві частини, третя збереглася тільки в нотатках. Історичне тло «Золотих Воріт» – події в Україні 1917 – 1922 рр., тобто визвольні змагання.

Письменник болісно переживає, що повторилася шістьсотрічна наша трагічна історія. Тим такі образи кількох персонажів як Марко Проклятий – центральний персонаж поеми, Святослав Хоробрий, що уособлює державотворче начало. Діють і такі постаті, як Роксолана, Мазепа, Шевченко, Гоголь, Драгоманов, Махно, Юрій Коцюбинський, Хвильовий, Шептицький.

Згадаймо ще поему «Українці як нація» (1907), твір «Історія Підкарпатської Русі» (1921). Пачовський виконав перший переклад сучасною українською літературною мовою «Повісті временних літ» Нестора літописця.

У своїй праці, що вийшла друком у Нью-Йорку, Пачовський писав: «Чому нам не бути гордими за себе, за своїх героїв, за свою минушину, коли вона така велична і сяє всіма світлотінями різних характерів і стремління? Чому нам оглядатися довкола себе, що за нас скаже той або сей, і стосуватися до його ласки? Вдивімся в себе, побачмо себе, спознаймо своє «я», високе з природи, перебудуємо себе, перекуймо себе, перекуймо сльозаву тугу на крицеву енергію – а тоді до нас стосуватися будуть і прийдуть до нас учитись, бо в нашій душі є велике творче джерело духа, за яке ми повинні й можемо бути горді!»

У своєму історіософському творі «Світова місія України», що з'явився у видавництві «Краса і Сила» в Перемишлі 1933 року, Пачовський писав таким пророчим тоном: «Амінь, амінь говорю вам,

що воскресіння прийде. Білим світом високих зір сходять на нашу націю дух Володимира Великого й каже моїми устами сумним в Україні: солодко й почесно є для Рідного Краю вмерти, але солодше й почесніше й для Рідного Краю жити в часі його воскресіння й серед бурі й натиску життя його переперти!»

Критики, починаючи від І. Франка, через Вячеслава Липинського та десятки інших, силу його таланту вбачають в патріотичній ліриці, сповненій мінливості настроїв, витонченості поетичної форми, глибокою музичністю, ґрунтовані на фольклорній традиції. Після вересня 1939 р. Василь Пачовський працював викладачем Львівського університету. 5 квітня 1942 р. цей талановитий український поет, історіософ і мислитель доктор філософії помер. Похований з почесністю на Личаківському кладовищі. Дружина залишилася з дітьми, а за рік по смерті чоловіка виїхала за кордон. Заходами родини Пачовських було видано в Нью-Йорку 1984 р. з передмовою О. Тарнавського двотомник, до якого ввійшла майже вся його лірична поезія, багато творів з архіву письменника з'явилося друком уперше. Дуже прикро, що Василь Пачовський призабутий, хоча він 40 років працював для літератури і створив близько 30 творів, а всі його писання налічують півсотні назв, більшість з яких так і не було видано.

Автор публікацій –
Ярослав СТЕХ

Про автора. Відомий журналіст й історик української діаспори. Родом з української землі Східної Польщі. Нині мешкає в Торонто (Канада). Читач і автор наших газет «Світ-інфо» і «Струна».

Автор пісні «Гей, соколи!» – народжений на Вінниччині поляк, який мріяв про вільну Україну

Цей матеріал не є історичним дослідженням і не претендує на відкриття нових фактів. Це огляд біографії видатного поета в рамках циклу «Відомі у світі люди з Вінниччини». Матеріал опирається на книгу Вікторії Колесник «Відомі поляки в історії Вінниччини».

На початку XIX століття таких держав, як Польща та Україна, не було на політичних картах світу. Річ Посполиту поділили між собою сильніші імперії, а українська Гетьманщина не існувала вже півтора століття. Саме в таких геополітичних умовах народився Тимко Падур. Етнічний поляк, що народився на території Російської імперії і, відповідно, мав російське громадянство. При цьому, землі, де він народився, не заважаючи на російську владу, були українськими. І саме завдяки цьому Падур частково був ще й українцем. Найбільше це проявлялось в його діяльності протягом усього життя.

Томаш Падур народився 21 грудня 1801 року в селі Іллінці Липовецького повіту (тепер це Іллінецький район). Падур походив з дрібного шляхетського роду гербу Сас (Sas), історія якого розпочинається ще на Закарпатті. Зрештою, через багато поколінь батько Томаша, Ян Падур, отримав володіння у передмісті Іллінців. Родина була досить великою, майбутній поет мав багато братів та сестер: Марту Дороту, Юзефа, Гертруду Юзефу, Яна та Цецилію Барбару.

Томаш, як і багато тогочасних дітей, початкову освіту отримав у парафіяльній школі. В 1814 році він продовжив навчання в Подільській гімназії у Вінниці. З малечку він зацікавився українським фольклором. Разом з батьком він багато подорожував по довколишніх містечках і селах, там мав змогу спостерігати за життям українських селян, слухати їхні пісні та перекази. Навчаючись у Вінниці, Падур вже добре володів українською мовою. Існує ймовірність, що саме в ті роки він почав писати свої перші вірші.

В 1820 році Томаш (який швидше за все вже став Тимком) завершує навчання у Вінниці й вступає до Волинського ліцею в Кременці. Там він зачитується творами Байрона й Оссіана і там у нього виникає смілива ідея написати історію України в думках.

Якраз в ті роки група російських дворян готувала повстання проти царського державного устрою. Існує ймовірність, що Падур був з ними знайомий і навіть написав за замовлення Муравйова-Апостола та Бестужева-Рюміна вірш «Рухавка». Майбутні декабристи хотіли

мати бойову пісню, а отримали (якщо вони дійсно її замовляли) україномовний вірш. В цьому творі Падур закликав усіх, «кому вольність мила» на боротьбу з царизмом.

Повстання декабристів повністю провалилось. Когось одразу стратили, інших заслали до Сибіру. Оскільки зв'язок поета з повстанцями довести важко, то й не відомо, що відбувалося з ним після провалу повстання. Існує ймовірність, що він певний час перебував під слідством. Як би там не було, а в 1825 році він закінчує навчання в ліцеї й починає мандрувати від одного магнатського двору до іншого. Він встиг побувати у Потоцьких, Сангушків, Жевуських та багатьох інших. Паралельно з цим він розвивав свій літературний хист та зачитувався творчістю Адама Міцкевича. Зокрема, перекладав українською фрагменти його поеми «Конрад Валленрод».

Під час подорожей Падур багато спілкувався з народознавцями та поетами. Крім цього він взявся за детальне вивчення історії України, зокрема перечитував збірки історичних документів Київської архієпископії. На їхній основі поет писав думи про видатних діячів козацького періоду, возвеличував подвиги «славних запорожців» та закликав онуків та правнуків козаків до братання з поляками в ім'я спільної боротьби проти російського царизму.

Тоді ж він на певний час осів у маєтку Жевуських в Саврані Балтського повіту. Там Тимко виконував функції надвірного поета й пропагандиста ідей свого мецената. Хоча тут важко визначити хто і чий ідеї пропагував, адже Падур мав значний вплив на Вацлава Жевуського, посилюючи в ньому українофільські настрої.

В 1828-1829 роках Тимко Падур знову відправляється в мандри. Цього разу він передягається мандрівним лірником і відвідує етнічні українські землі аж до Кубані. Скрізь він оспівує давню козацьку славу та час від часу пророкує збройне повстання.

Повстання таки відбулось, от тільки не в Україні. Проти російської влади виступили поляки та литовці. Події 1830-1831 років увійшли до історії, як Листопадове повстання. Падур брав участь в тих подіях у складі загону, організованого його хорошим знайомим Жевуським. Вірш «Рухавка» (той самий, що написаний ніби-то для декабристів) став бойовою піснею повстанців. Її виконували на мелодію «Варшав'янки», яка була головною піснею всього повстання.

Як і декабристське, це повстання теж зазнало поразки. Після того Падур певний час жив у родинному маєтку в Махнівці. Весь вільний час поет присвятив перекладам Байрона та Міцкевича українською мовою та написанню власних творів. Одним з них є поема «Жодак», що присвячена боям за Кодацьку фортецю в роки Національно-визвольної боротьби українців.

«Українки з нотою» Тимко Падурі, видані у Варшаві в 1844 році

Всі свої твори автор писав латинкою (українська мова поєднана з латинським алфавітом). Так вже склалося, що перша публікація творів відбулась без його згоди. У Львові в 1842 році вийшла збірка «Пісні Томаша Падурі». Крім недбалого ставлення до авторських прав, видавці переінакшили частину творів і додали доробки багатьох інших авторів. Зрештою, в 1844 році у Варшаві справедливо було відновлено. Падур підготував оригінальне видання під назвою «Українки з нотою». Під «українками» малися на увазі вірші українською мовою. Мелодії до них писав сам автор спільно із Вацлавом Жевуським та Каролем Ліпінським.

Все ж таки, найбільшу популярність в подальші роки отримав тільки один твір Падурі – це пісня «Гей, соколи». Написана польською мовою пісня розповідає про козака, який поїхав на чужину і сумує за домішкою та коханою дівчиною. Найбільш відомою ця пісня стає в ХХ столітті під час Другої світової війни. А в 1999 році польський варіант використали в якості саундтреку до фільму «Вогнем і мечем».

Станом на сьогодні існують десятки різних версій виконання. Крім оригінального польського тексту є ще український, білоруський та словацький переклади. В Україні пісню виконували багато різнопланових музикантів, зокрема: «Пікардійська терція», Олег Скрипка, Володимир Вермінський та інді-гурт «Brunettes Shoot Blondes».

Тимко Падур все ще багато мандрував після 1844 року. Та все ж більшу частину часу він провів у родинному маєтку в Махнівці. 20 вересня 1871 року він помер в Козятині, гостюючи у свого друга Васюстинського. Поховали поета поряд з рідним домом у Махнівці.

В період, коли націоналізм та національність як поняття тільки зароджувались, Падур був дитиною своєї епохи. Український поляк в Російській імперії, що все життя мріяв про вільну українську та польську держави, які разом виступлять проти Росії. В чомусь його погляди виявились пророчими, в

іншому він помилився. Та все ж пісню «Гей, соколи» співають і в наш час. А митець живе доти, поки люди пам'ятають про його творіння.

Микола ГЕРКАЛЮК

Hej, sokoły

Hej, tam gdzie znad czarnej wody
Wsiada na koń kozak młody.
Czule żegna się z dziewczyną,
Jeszcze czulej z Ukrainą.

Refren:

Hej, hej, hej sokoły
Omijajcie góry, lasy, doły.
Dzwoń, dzwoń, dzwoń
dzwoneczku,
Mój stepowy skowroneczku.

Wiele dziewcząt jest na świecie,
Lecz najwięcej w Ukrainie.
Tam me serce pozostało,
Przy kochanej mej dziewczynie.

(Refren)

Ona biedna tam została,
Przepióreczka moja mała,
A ja tutaj w obcej stronie
Dniem i nocą tęsknię do niej.

(Refren)

Żal, żal za dziewczyną,
Za zieloną Ukrainą,
Żal, żal serce płacze,
Już jej więcej nie zobaczę.

(Refren)

Wina, wina, wina dajcie,
A jak umrę pochowajcie
Na zielonej Ukrainie
Przy kochanej mej dziewczynie.

(Refren)

Гей, соколи

Гей, там десь над чорними водами,
Сіда на коня козак молодий,
Ніжно прощається і дівчиною,
Іще ніжніше із Україною.

Приспів:

Гей, гей, гей соколи,
Облітайте гори, ліси, доли,
Дзвони, дзвони, дзвони
дзвіночку,
Мій степовий жайвороночку.

Багато дівчат є на світі,
Лиш найкращі в Україні.
Там моє серце зосталося,
При коханій моїй дівчині.

(Приспів)

Вона бідна там лишилась,
Перепілочка моя мала,
А я тут в чужій стороні,
Вдень і вночі сумую за нею.

(Приспів)

Жаль, жаль за дівчиною,
За зеленою Україною,
Жаль, жаль серце плаче,
Вже її більше я не побачу.

(Приспів)

Вина, вина, вина дайте,
А як умру, то поховайте
На зеленій Україні
При коханій моїй дівчині.

(Приспів)

Художник Микола Касперович

Славні імена українських митців замовчувалися в період радянської системи, їхні загублені долі стали непоправними втратами для української культури.

У 1910 – 1930-х рр. в українському мистецтві існував культурно-мистецький напрямок – бойчукізм. Назва походила від прізвища натхненника й основоположника цього явища – талановитого художника-монументаліста Михайла Бойчука. Представники цього напрямку відіграли виняткову роль у становленні й розвитку українського мистецтва. Радянська влада жорстоко розправилася з бойчукістами – були знищені майже всі митці й переважна частина їхньої мистецької спадщини.

Сьогодні згадуємо учня і товариша М. Бойчука, художника й реставратора Миколу Івановича Касперовича (на фото).

Народився М. Касперович у 1885 р. на хуторі Лапин Ріг поблизу Козельця (Чернігівська обл.). Навчався в Краківській академії мистецтв (1905 – 1909). У 1909 – 1910 рр. працював у Парижі й вивчав реставраційну справу в паризьких музеях. Там же приєднався до гуртка молодих митців «школи Бойчука». У 1910-х рр. працював у Національному музеї у Львові. На запрошення В. Кричевського працював викладачем рисунка в Миргородському художньо-керамічному технікумі (1918 – 1922). У 1920-х рр. – у музеях Чернігова й Києва.

У 1921 р. М. Касперовичу присвоєно звання професора Української академії мистецтв, а також вченого реставратора Академії наук.

Під час багаторічної праці в реставраційній майстерні Всеукраїнського музейного містечка, у Всеукраїнській художньо-реставраційній репродукційній майстерні, у музеях Києва, Харкова, Чернігова Касперович заклав основи наукової реставрації в Україні.

З листування М. Касперовича з М. Коцюбинським відомо, що Микола Іванович грав на бандурі, співав, брав участь у спектаклях.

На початку 1938 р. Касперовича звинуватили в «контрреволюційній діяльності», його заарештували. 7 травня 1938 р. Миколу Івановича Касперовича розстріляно. Реабілітовано посмертно.

Майже не зберіглося мистецьких творів художника.

Державна наукова
архітектурно-будівельна
бібліотека ім. В. Г. Заболотного

Архітектор Всесвіту.
Кінець 1910-х – початок 1920-х рр.

Янгол. Ескіз. Початок 1910-х рр.

Світлина творів Касперовича з видання:
Білокінь С., «Бойчук та його школа»,
Київ, «Мистецтво», 2017.

Максим Рильський: за завісою приватного

У творчому житті Максима Рильського було багато злетів і падінь. Він був неперевершеним поетом-ліриком, віртуозним перекладачем віршів багатьох іноземних письменників. І разом із тим змушений був писати «Пісню про Сталіна» та виправдовуватися перед партійними бонзами чому в Україні «поля жовтіють, а небо синіє». Між тим, особисте життя поета теж було вельми цікавим. Він багато років прожив із старшою на 9 років дружиною Катериною, яку відбив у друга. Коли вона померла, вони удвох – перший та другий чоловік, плакали над труною жінки обійнявшись.

НА СКРИЖАЛЯХ
НА-СКРЫЖАЛЯХ

Максим Рильський народився у сім'ї відомого етнографа, публіциста та громадського діяча Тадея Рильського. Його з дитинства оточували представники інтелігенції. На час народження сина – 19 березня 1895 року, батькові було вже 54 роки. Максим народився у другому шлюбі

Тадея Розеславовича. Після смерті своєї першої дружини він одружився з романівською селянкою Меланією Федорівною Чуприною. Поет Євген Маланюк, посилаючись на свідчення Михайла Мухина, шкільного товариша Рильського, писав:

– Мати Рильського була взірцем тактовності, натуральної шляхетності й товариської культури, вона частувала чаєм, як справжня пані дому, і ніхто не відгадав би її селянського походження.

Дитинство Рильський провів у селі Романівка Житомирської області. Хлопець мав багато захоплень.

– Взагалі, завше (був) чим-небудь захоплений, – писав про себе (в третій особі) Максим Рильський в автобіографії 1924 року. – То проектує збудувати машину для літання, то – захопившись теслярством і столярством – ходить до старого майстра Хведька по науку й носить вічно порубані та порізані пальці, то – і в значно пізнішому часі – носить із садівницькими ножицями та книжками про садівництво тощо. Два особливо яскравих нахили, з любов'ю до природи сполучені, – рибальство й полювання...

Але, крім стихійної «самоосвіти», було й систематичне навчання з домашніми вчителями: Максима готували до гімназії.

Рильський відбив дружину в односельця

1923 року Максим Тадейович переїжджає до Києва, де влаштовується вчителем української мови і літератури у Другій залізничній трудовій школі (нині СШ №7 імені Максима

Рильського). У столиці лідер неокласиків не мав де жити.

Щоб якось улаштуватися, пішов до свого односельця Івана Очкуренка, який уже давно мешкав у місті. Двері йому відчинила дружина Івана Катерина Миколаївна, веліла зачекати господаря у вітальні.

У кімнаті, де лишився Максим Тадейович, стояло фортепіано. Зрештою, збудившись від довготривалого очікування, чоловік сів за рояль. Поет грав надзвичайно чудово, адже музику вчив його сам Микола Лисенко, батьків друг. Почувши мелодію своєї улюбленої пісні «Ой одна, я одна та й у батенька була...», Катерина Миколаївна увійшла і стиха заспівала. Так почався їх роман.

Максим Тадейович лишився квартирувати у домі Очкуренків на Бульйонській.

Катерина, старша за Максима на 9 років, турбувалася про молодого вчителя, як про рідну людину, а в хвилини перепочинку просила пограти, а сама співала. Пісня зріднилася їм. Зрештою, Максим попросив Катерину вийти за нього заміж. Вона поставила лише одну умову: якщо він всиновить її шестирічного сина Жоржа. Поет погодився. Одружилися вони 12 липня 1926 року.

Спочатку Іван Очкуренко чинив перешкоди закоханим, їм навіть довелося таємно вкрасти Жоржика і переховуватись у подружки Катерини Миколаївни. Згодом все стихло. Іван Панасович теж одружився, а Максим Тадейович матеріально підтримував їхню родину. У подружжя Рильських народився ще один син Богдан. А родини Очкуренків і Рильських стали друзями. Сини Жоржик і Богданчик завжди ходили до них у гості на релігійні свята, а на радянські Іван Панасович і Олександра Олександрівна (друга дружина Івана Очкуренка) були бажаними гостями в родині Рильських.

Зліва направо Дмитро Тась Ярослав Вітошинський, Максим Рильський, Валер'ян Михальчук. Київ, 1929 р.

Хоча Катерина Миколаївна була старша на дев'ять років, але, цього не було помітно. Вона була невисока, худенька, тендітна, завжди стежила і за зачіскою, і за одягом. Ніколи вона не дозволяла собі вийти зі спальні в халаті чи в капцях – тільки в платті чи спідниці з кофтинкою і обов'язково на підборах.

У Рильських була своя кухарка, проте Катерина Миколаївна часто готувала сама. Ніхто не вмів так зварити суп із дикої качки чи засмажити зайця. Це навіть у своєму творі увічнив давній друг родини Остап Вишня.

Катерина Миколаївна вміла не лише організувати належним чином побут родини, а й була другом і порадиником, першим читачем і критиком більшості поезій Рильського. Поет поважав і цінував цю підтримку, присвячував дружині вірші. Проте був у його житті один епізод, коли він порушив подружню вірність. Про цю інтрижку майже ніхто не знав, крім найближчих родичів. У Максима Рильського були стосунки з молодим хіміком Валерією Познанською. Їм в один день вручали сталінську премію. Роман Рильського і Познанської зав'язався у Москві 1943 року, де жив на той час поет. Тим часом його родина мешкала в Уфі, куди була евакуйована на початку війни.

Коли про роман стало відомо рідним, син Богдан довго не міг простити батькові зраду матері. Гнівався на нього, вимагав, щоб забув, що в нього є сім'я. І тоді на захист Максима Тадейовича стала дружина. Вона сказала синові, що той не має права судити батька, сама ж не дорікнула чоловікові ні словом, ні поглядом. Хоча прекрасно розуміла, що це випробування вірності на відстані вона витримала, він же оступився. Максим Тадейович був безмежно вдячний дружині за те, що вона пробачила йому, а сам порвав із коханкою.

Після допитів слідчих НКВС поет почав писати вірші про радянську дійсність

Максим Рильський тривалий час у своїй творчості, як і всі неокласики, уникав віршів про владу. Проте йому цього не простили. 1931 року органи НКВС арештували письменника, у Лук'янівській тюрмі він провів майже рік (насправді 5 місяців. – Ред.). За цей час його друзі-неокласики були репресовані і загинули в таборах. Йому закидали незрозумілі звинувачення. Слідчий знущався з поета, кажучи, що, оскільки він не визнає себе винним, матиме десять років на Соловках, хоча й знав, що є вже постановою про звільнення. У документах допитів під час слідства, переданих музею у листопаді 1989 року КДБ, знаходимо «Додаткові свідчення», власноруч написані Максимом Тадейовичем, які закінчуються проханням, продиктованим обов'язком щодо долі родини:

– Сім'я моя в дуже тяжкому стані: хвора на серце жінка з чотирьохмісячним хлопчиком і другий хлопчик, учень трудшколи, zostалися без чоловіка й батька, отже, й без засобів для

існування. Прошу, коли це можливо, дати мені змогу вернути собі своєю роботою ім'я чесно-го громадянина Радянського суспільства, а сім'ї моєї спокій.

І невдовзі з'явилося те, чого від нього чекали, – твори декларативні, вірші на потребу дня (чим грішили чи не всі тогочасні письменники): «Знак терезів – доби нової знак», «Визвольник людства – вольний пролетар» і «Моя батьківщина – удар молотка...». А 12 березня 1936 року Рильський написав «Пісню про Сталіна», яка стала народною.

Удруге звинуватили за націоналістичні помилки

На республіканській нараді молодих письменників, розширеному пленумі правління Спілки письменників України (15–20 вересня 1947 року) проти Максима Рильського висунули безпідставні звинувачення за те, що він знову припустився націоналістичних помилок.

Критики доходили до абсурду:

– Невідомо, яких рад він син, – закидали йому за патріотичний вірш, написаний у дні воєнного лихоліття «Я – син Країни Рад».

За рядки «вже й поля жовтіють і синіє небо...» з вірша «Яблука доспіли...» дістав прізвисько петлюрівець: бачте, це ж кольори націоналістичного прапора! Навіть за рядки ліричного вірша «Ластівки літають, бо літається...» теж дісталось:

– Як це в час планового радянського господарювання може хтось літати, коли заманеться?

Таких «шедеврів» було вдосталь. Найактивніше взявся за Рильського (а ще за Юрія Яновського та Івана Сенченка) Лазар Каганович.

Існують спогади Олександра Довженка, як «розпинали» Рильського. Поет вийшов і поклявся, що в Україні споконвіку небо синє, а пшениця золота.

Почалися довгі наполегливі вимоги покаяння, навіть найбільшій друг Андрій Малишко приходив і просив:

– Це треба для збереження не тільки вас, а й України. Нарешті 11 грудня 1947 року «Літературна газета» надрукувала «зізнання» Максима Рильського «Про націоналістичні помилки в моїй літературній роботі».

Турбот і хвилювань додав ще й лист від Сталіна, який принесли співробітники відповідних органів якось на світанку. Від таких організацій у ті часи годі було сподіватись на щось добре. Але насправді це був дозвіл Сталіна на можливість отримати кредит на зведення будинку. Якоюсь мірою цей лист став «охороною грамотою» для поета.

Помер Максим Рильський 24 липня 1964 року. Він пережив свою кохану дружину Катерину на кілька років, був похований у Києві на Байковому кладовищі.

Василь ГЕРЕЙ
Сайт «На скрижальях»

Довідково з Вікіпедії

Рильський Максим Тадейович – поет, перекладач, публіцист, мовознавець, академік АН УРСР (1943), АН СРСР (1958). Депутат Веховної Ради СРСР 2–6-го скликань. Очололював Спілку письменників України та Інститут мистецтвознавства, народної творчості та етнографії (1944–1964).

Його батько Тадей Рильський був сином багатого польського поміщика Розеслава Теодоровича Рильського та князівни Дарії Трубецької.

1902 року помер батько й родина переїхала з Києва до Романівки. Максим спершу навчався в домашніх умовах, потім (з осені 1908 року) в приватній гімназії в Києві.

В 1908 р. Максим поступив до третього класу гімназії у Києві. Змалку познайомився з видатним композитором Миколою Лисенком, етнографом, дослідником і збирачем українських народних дум та пісень Дмитром Ревуцьким, актором і режисером Панасом Саксаганським, етнографом та фольклористом Олександром Русовим, які справили на нього великий вплив. Деякий час він жив і виховувався в родині Лисенка та Русова.

Перша книга Максима Рильського з'явилася друком, коли авторові ледве виповнилося 15 років – тоненька збірка поезій «На білих островах».

У 1915–1918 роках навчався на медичному факультеті Київського університету ім. Св. Володимира, потім на історико-філологічному факультеті Народного університету в Києві, але через події революції й громадянської війни жодного з них не закінчив.

У 1920-х роках Рильський належав до мистецького угруповання «неокласиків» переслідуваного офіційною критикою за декадентство і «відірваність від сучасних потреб соціалістичного життя». У 20-ті роки вийшло десять книжок поезій та кілька книжок поетичних перекладів.

1932 року в збірці «Знак терезів» (1932) він проголошує активне сприйняття радянської дійсності. Він єдиний з неокласиків урятувався від сталінського терору й був зарахований до числа офіційних радянських поетів. Його товариші-неокласики Михайло Драй-Хмара, Павло Філіпович, Микола Зеров за кілька років були репресовані й знищені радянською владою.

Загалом радянську добу Рильський написав 35 книжок поезій, найкращі серед яких – «Знак терезів» (1932), «Літо» (1936), «Україна», «Збір винограду» (1940), «Слово про рідну матір», «Троянди й виноград» (1957), «Голосівська осінь», «Зимові записки» (1964); чотири книжки ліро-епічних поем, багато пере-

кладів зі слов'янських та західноєвропейських літератур, наукові праці з мовознавства та літературознавства.

І за тоталітарних часів Максим Рильський зумів зберегти в собі людську порядність. Наприклад, коли перекладач Григорій Кочур звільнився з таборів, Рильський не лише продовжив спілкування з ним, а й позичив гроші, щоб він купив собі будинок в Ірпені. Як згадувала вдова видатного поета Євгена Плужника, єдиний, хто з друзів-літераторів носив заарештованому чоловікові в тюрму передачі, був Рильський.

Крім «офіційної» поезії поет творив і глибоко патріотичну, яку декламував тільки з пам'яті окремим близьким і не довіряв паперу та забрав із собою в могилу.

Рильський вільно володів 13 мовами, міг перекладати із 30 мов світу. Найбільше перекладав із трьох мов, які знав досконало: російської, польської та французької.

1965 року на честь Максима Рильського було названо вулицю в Києві, де він жив і працював у 1951–1964 роках. У будинку в Києві, де жив Максим Рильський, з 1968 року працює літературно-меморіальний музей поета. 1972 року постановою Ради Міністрів УРСР була заснована щорічна премія ім. Рильського за найкращий художній переклад.

Знаменита зустріч харківських і київських письменників, митців. Київ, грудень 1923 р. Тут цвіт української літератури.

Більшість них будуть репресовані комуністичним тоталітарним режимом: розстріляні, ув'язнені в табори, на десятки років викинуті з літератури.

Сидять у першому ряду (зліва направо): Максим Рильський, Юрій Іванов-Меженко, Микола Хвильовий, Майк Йогансен, Юхим Михайлів, Михайло Вериківський, Пилип Козицький.

У другому ряду (зліва направо): Наталя Романович-Ткаченко, Михайло Могиланський, Василь Еллан-Блакитний, Сергій Пилипенко, Павло Тичина, Павло Філіпович, Савелій Фурторанський. Стоять у третьому ряду (зліва направо): Дмитро Загул, Микола Зеров, Михайло Драй-Хмара, Григорій Косинка, Володимир Сосюра, Тодось Осьмачка, Володимир Коряк, Михайло Івченко, Борис Якубський.

Золотий фонд української естради

Наша газета веде цей просвітницький проект, матеріали для якого беруться з однойменного сайту, його адреса: <http://www.uaestrada.org/>

Ансамбль «Кобза»

Вокально-інструментальний ансамбль «Кобза» почав діяльність у 1971 році у складі «Укрконцерту». З 1970-их років «Кобза» отримує нагороди престижних фестивалів і конкурсів в Україні та за кордоном.

Починався ансамбль як інструментальний фольклорний колектив. Його створили наприкінці 1960-их студенти Київської консерваторії, бандуристи Костянтин Новицький і Володимир Кушпет. Очолив колектив теж студент консер-

ваторії, майбутній композитор Олександр Зуєв.

1973 року до «Кобзи» прийшло перше офіційне визнання – на Всесоюзному конкурсі вокально-інструментальних ансамблів у Мінську колектив розділив третє лауреатське місце з ансамблем «Москвичі». Перше тоді одержали «Песняры», друге не було присуджено нікому.

У 1978 році вийшов другий диск-гігант «Кобзи». Програму склали обробки українських народних пісень та пісні молодих,

а також відомих українських композиторів.

У 1980-их роках ансамбль найбільше гастролював серед колективів «Укрконцерту», даючи понад 200 концертів на рік. Географія поїздок охоплювала весь колишній Радянський Союз, західні країни (Канада, Фінляндія, Італія, Японія тощо).

Нині ВІА «Кобза» на чолі з художнім керівником, народним артистом України Є. Коваленком продовжує активну творчу й гастрольно-концертну діяльність.

Костянтин Огнєвий

Костянтин Дмитрович Огнєвий (30. 09. 1926 – 12.12.1999) — оперний та естрадний співак (ліричний тенор), народний артист України (1972). Народився

у Дніпропетровську. Коли йому виповнилося п'ять років, батька було репресовано. Його посадили у в'язницю за українські народні пісні. Ярлик «ворог народу» тоді пришили цілій групі дніпропетровських робітників, яка збиралася, щоб почитати вірші й поспівати українські пісні. У в'язниці Дмитро Гноєвий і помер. А маленький Костя ще довго прокидався ночами від страшного сну.

Талант батька передався сину. Невідомо, як би склалася його подальша творча доля, якби не... війна. Огнєвий приписав собі один рік і пішов на фронт. Правда, повоювати йому так і не довелося. Спочатку Костя співав для своїх товаришів. Потім його почуло начальство і направило до військового ансамблю. Виступали

перед солдатами прямо з вантажівки. Співали так, що часом заглушували гуркіт канонади. Одного разу навіть не помітили, що почався наступ. Так до кінця життя і залишилися на руках Костянтина Огнєвого сліди від осколків...

Артистичну діяльність розпочав 1949 року солістом Дніпропетровської філармонії. 1950-го закінчив Дніпропетровське музичне училище. Всесоюзна комісія направила випускника до Московської консерваторії. Навчаючись, багато співав у виставах оперної студії.

У 1955-му він став солістом Київської опери. І за 18 років брав участь у більш ніж 800 виставах, виконав 20 партій.

У 1973 – 1978 роках співак був солістом Київської філармонії.

Пішов з оперного театру, бо його кликала естрада.

Від 1965 р. і до останніх днів – більше 30 років – Костянтин Дмитрович викладав у Київській консерваторії (1977 р. – доцент, 1984 р. – професор). Серед його випускників – зірки нашої естради Микола Мозговий, Віталій Білоножко, Олександр Пономарьов, відомі солісти опери.

З успіхом виступав на концертах, виконуючи пісні українських композиторів, а також твори зарубіжних авторів. Особливо запам'яталася в його виконанні пісня Верменича «Чорнобривці». Наспівав на грамплатівки чимало українських народних пісень, романсів українських композиторів, оперних арій. Багато гастролював за кордоном.

Зачарована Десна

Музика: Ігор Шамо

Розшумілись луги рясними калинами,
І верби старі в задумливих снах.
Де ходили з тобою крутими стежинами,
Рідним маревом хвилю чарувала нас тиха
Десна. | (2)

Вечір кликав дівчат далекими зорями,
З долин і дібров пливла сивина.
І співала про щастя ночами прозорими |
Світла юність моя — зачарована тиха Десна.
| (2)

Вірші: Дмитро Луценко

Промайнули літа з вітрами суворими,
Вогнями калин, як мрія ясна,
Та співає про щастя завітчана зорями, |
Мов дівчина-краса, зачарована тиха Десна.
| (2)

Наливаймо, браття

Музика: Віктор Лісовол

Наливаймо, браття,
Кришталеві чаші,
Щоб шаблі не брали,
Щоб кулі минали
Голівоньки наші!

Бо козацька слава
Кровію полита,
Січена мечами,
Рубана шаблями,
Ще й дощами вмита.

Наливаймо, браття,
Поки є ще сила,
Поки до походу,
Поки до схід сонця
Сурма не сурмила.

Вірші: Вадим Крищенко

Наливаймо, браття,
Кришталеві чаші,
Щоб шаблі не брали,
Щоб кулі минали
Голівоньки наші!

Українські народні пісні

Цвіте терен

Цвіте терен, цвіте терен,
А цвіт опадає.
Хто в любові не знається,
Той горя не знає.

А я молода дівчина
Та й горя зазнала,
Вечероньки не доіла,
Нічки не доспала.

Ой візьму я кріселечко,
Сяду край віконця,
Ще очі не дримали,
А вже сходить сонце.

Хоч дримайте, не дримайте –
Не будете спати,
Десь поїхав мій миленький
Іншої шукати.

Нехай їде, нехай їде,
Нехай не вернеться,
Нехай йому молодому
Щастя усміхнеться.

А я молода дівчина,
Не буду я спати,
Буду його виглядати,
День і ніч чекати.

Заспіваймо пісню веселеньку
Про сусідку молоденьку,
Про сусідку заспіваймо,
Серце наше звеселяймо!
Ой, сусідко, сусідко, сусідко,
Позич мені решітку, решітку:
Най си муки потрясу, потрясу,
Завтра вранці принесу, принесу. (2)

Заспіваймо пісню веселеньку
Про венгерку молоденьку,
Про венгерку заспіваймо,
Серце наше звеселяймо!

Заспіваймо пісню веселеньку

Ой, венгерко, венгерко, венгерко,
Позич мені люстерко, люстерко:
Най си вуса підкручу, підкручу,
Завтра вранці доручу, доручу. (2)

Заспіваймо пісню веселеньку,
Про жіночку молоденьку,
Про жіночку заспіваймо,
Серце наше звеселяймо!
Маю жінку молоду, молоду,
Не пушу її по воду, по воду:
Могла би ся втопити, втопити,
Мусів би ся женити, женити. (2)

Передплата на газету
«Світ-інфо»

Усі поштові відділення й
листоноші області ведуть
передплату на Чернігівську
обласну газету «Світ-інфо».

Передплата йде на будь-який
термін, починаючи з доставки
газети читачам з кожного на-
ступного місяця. Можна перед-
платити газету на свою адресу
або на будь-яку адресу в області.

Передплатна ціна мінімальна:
16 гривень на місяць.

Передплатний індекс
«Світ-інфо» – 86514.

Основні теми газети:

Події в області, Україні і світі.

Політика, соціальні проблеми,
екологія.

З історії України, СРСР, планети.

Проза і поезія.

Культура, мистецтво, спорт.

Корисні поради. У світі цікавого.

.....

Долучайте нових читачів.

Прочитавши газету, покажіть
її друзям, знайомим, колегам,
запропонуйте також передпла-
тити.

Засновником і редактором
газети, як і газети «Струна», є
Петро Антоненко.

.....

«Світ-інфо» – цікава газета
для кожного з вас!

Чернігівський
культурно-мистецький
центр «Інтермеццо»

14000, м. Чернігів, вул. Шев-
ченка, 9,
тел. (063) 236-18-03 [http://
intermezzo.org.ua](http://intermezzo.org.ua). e-mail:
kmc.intermezzo@gmail.com
ICQ: 605-110-856

Послуги: в продажу книги, музика,
мистецтво, сувеніри, канцтовари, а
також туризм, екскурсії, проведен-
ня презентацій, прес-конференцій,
творчі зустрічі, кава, зручності.

Чернігівська міська організація
Суспільної служби Світового
конгресу українців

Види послуг: соціальний патро-
наж, видавнича діяльність, сприя-
ння вихованню дітей, відро-
дженню духовних і національних
традицій. Вул. Шевченка, 9.
Тел. (063) 236-18-03.

НАША ГАЗЕТА –
НА САЙТІ В ІНТЕРНЕТІ

Еже кілька років існує в Інтернеті
сайт обласної газети «Світ-інфо».
На цьому ж сайті розміщуються і всі
номери нашої газети «Струна». Там ви
прочитаете і цей, і попередні номери.
Всі публікації й ілюстрації можете
легко скопіювати.

Адреса сайту:
<http://svit11.wordpress.com>.

Газета виходить за сприяння
Товариства Української Мови (США)
і Міжнародної Фундації імені Івана
Багряного (голова ТУМ і Фундації –
професор Віра Боднарчук, скарбник
Фундації – Олексій Коновал).